الحجّ سُورة ގެ މާނަ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة الحجّ　　　　އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٧٨)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَٰنٍ مَّرِيدٍ ﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٤﴾

ލަފުޒީ މާނަ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ❁ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ ۚ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! ❁ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ = ހަމަކަށަވަރުން قيامة ގެ ތޮޅިގަތުން / ގުގުން / ޖަލްޖަލާ. ❁ شَىْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ = އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. / ބިރުބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. (އެދުވަސް ހަނދާންކުރާށެވެ!.) ❁ يَوْمَ تَرَوْنَهَا = އަދި ކަލޭގެފާނު އެދުވަސް ދެކޭދުވަހިކަންނަވާނެއެވެ. ❁ تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ = ކޮންމެ ކިރުދޭމައަކު ހަނދާންނެތި غافل **ވެގެންވާނެތެވެ** ❁ عَمَّآ أَرْضَعَتْ = އޭނާ އެކިރުދޭން އިން ދަރިފުޅުމިން. وَتَضَعُ = އަދި ދަރިވިހާނެއެވެ. (ދުވަސް ހަމަނުވެހިސް ވިހާނެއެވެ.) ❁ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا = ބަލިވެރިން ކޮންމެ އަންހެނަކުގެ ބަނޑުގައި އޮތް ދަރި. ❁ وَتَرَى ٱلنَّاسَ = އަދި ކަލޭގެފާނު (އެދުވަހު) މީސްތަކުން ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެ. ❁ سُكَٰرَىٰ = މަސްތުވެގެންވާ މީހުން. (މަސްތުވެފައިވާ ބަޔަކު ފަދައިން) ❁ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ = އަދި އެމީހުންނަކީ މަސްތުވެފައިވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ނުވެއެވެ. ❁ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ = އަދި އެހެންނަމަވެސް الله ގެ عذاب . ❁ شَدِيدٌ ﴿٢﴾ = ގަދަވެގެންވެއެވެ. ❁ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. ❁ مَن يُجَٰدِلُ فِى ٱللَّهِ = الله ގައިވާ (ޢަބި: الله ގެ قدرة ތެރިކަމާއިމެދު) جدل ކުރާމީހުން. ❁ بِغَيْرِ عِلْمٍ = އެއްވެސް علم އަކާއި ނުލައި. (އަސްލުވެރިކަމެއް ނުލައި.) ❁ وَيَتَّبِعُ = އަދި އޭނާ تبع ވެ. ❁ كُلَّ شَيْطَٰنٍ مَّرِيدٍ ﴿٣﴾ = ނިކަމެތިހެރި ކޮންމެ شيطان އަކާއި. ❁ كُتِبَ عَلَيْهِ = އޭނާގެ މައްޗަށް ނިޔާކުރެވިގެންވެއެވެ. (شيطان އާމައްޗަށް ނިޔާކުރެވިގެންވެއެވެ.) / ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ. ❁ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ =

ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާއި تبع ވާ މީހާގެ ބެލެހެއްޓުންތެރިޔަކީ ވީމާ. ۞ فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ = ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޭނާގެ މަގުފުރައްދާނެއެވެ.۞ وَيَهْدِيهِ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ މަގުދައްކާނެއެވެ. ۞ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿٤﴾ = އަލިފާނުގެ عذاب އަށް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ربّ އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ! (އެކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އެއީ އެކަލާނގެ އަންގަވާ واجب ތަކެއް އަދާކުރުމާއި حرام ކުރެއްވި ކަންތަކުން ދުރުވެގެންނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހުގެ زَلْزَلة އަކީ (ދުނިޔެ ނިމިގެން ދެވަނަ ފަހަރަށް ދިރުވައި) ބިރުވެރި ބޮޑުކަމެކެވެ.

(٢) އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން ބޮޑުކަމުން އެދުވަހުން ކޮންމެ ކިރުދޭމައަކު ކިރުދޭ ދަރިފުޅު ދޫކޮށް އެއްޗެއްގެ ވިސްނުމެއް ނުލާ ހަލާކުވާނެއެވެ (އެއީ އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އަދި ބަނޑުއެޅިފައިވާ އަންހެނުންގެ ބަނޑުގައި އޮތް (ދަރިވެސް ހަމަނުވަނީސް) ވެއްޓިގެންދާނެއެވެ. އަދި އެދުވަހުން ކޮންމެ މީސްކޮޅެއް ދުނިޔެ ދިރިއުޅުމުގައި ކުރި ކަންތަކުން ވިސްނުމެއްނެތި ރާގެ ނޭވާގައި ވާ މީހުން ފަދައިން ވާނެއެވެ. އަދި ހަޤީޤަތުގައި ރާއެއް ނުބޮއެވެ. އެއީ اللّٰه ގެ عذاب ގެ ބޮޑުކަމުން އެމީހުންނަށް ވެވޭ ހާލެކެވެ.

(٣) އަދި އެބައިމީހުންނަށް ޢިލްމެއް ނެތި اللّٰه އާއިމެދު ޖަދަލުކުރާ ބަޔަކު އެބައޮތެވެ. (އެއީ: اللّٰه ގެ قدرة ގެ ބާރުގެ ތެރެއިން ކަމެއްކަން ނޭނގި جَدَل ކުރާ މީސްތަކުން) އަދި އެބައިމީހުން ކޮންމެ شيطان އަކާއި ވެސް تبع ވާނެއެވެ. (އެއީ: ޖިންނުން ގެ ޝައިޠާނުންނާއި شيطانއާއި އިންސާނުންގެ ޝައިޠާނުންނާއި ތަބަތުވާ ބަޔަކެވެ.) ތަބަ تَبَع ވެއެވެ.

(٤) ހަމަކަށަވަރުން އެ شيطان އާ ބެހޭ ގޮތުން ނިންމަވާފައިވަނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާ تبع ވާ ކޮންމެ މީހަކު ވެސް އޭނާ މަގުފުރައްދާނެކަމާއި، އަދި އޭނާ އޭނާގެ މަގުދައްކާނީ ސައީރު އަލިފާނުގެ عذاب އަށް ކަމުގައެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَـٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

ލުޣަތު

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ❁ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ = ކަލޭމެން ޝައްކެއްގައިވާނަމަ. ❁ مِّنَ ٱلْبَعْثِ = مَحْشَر އަށް ދިޔުމާމެދުގައި. ❁ فَإِنَّا خَلَقْنَـٰكُم = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ހެއްދެވީމެވެ. (އެބަހީ: آدم عليه السّلام ހެއްދެވީމެވެ.) ❁ مِّن تُرَابٍ = ވެލިން. ❁ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ = ދެން މަނިކޮޅަކުން. (ކަލޭމެން ހެއްދެވީ މަނިކޮޅުތަކުންނެވެ.) ❁ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ = ދެންގަނޑު ލޭކަށިތަކުން. (އެބަހީ: އެމަނިކޮޅުތަކު ގަނޑުލޭކަށިތަކަށް ބަދަލުކުރެއްވީމެވެ.) ❁ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ = ދެން މަސްކޮށިތަކުން. (އެބަހީ: ގަނޑުލޭކަށިތައް މަސްކޮށިތަކަށް ބަދަލުކުރެއްވީމެވެ.) ❁ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ = صورة ހަމަގަތް ފުރިހަމަވާ ކޮށިތަކާއި ހަމަގަތް صورة ފުރިހަމަނުވާ ކޮށިތަކުން. (ފުރިހަމަކަމާއި ފުރިހަމަނުވުމުގެ ތަފާތު) ❁ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާރާއި ޤުދުރަތް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް. (އެބަހީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ قدرة ދެއްކެވުމަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށް.) ❁ وَنُقِرُّ فِى ٱلْأَرْحَامِ = އަދި رَحِمُ ތަކުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ قرار ކޮށްދެއްވައި ސާބިތުކުރައްވަމެވެ. ❁ مَا نَشَآءُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެވޭ އެއްޗެއް. ❁ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى = ކަނޑައެޅި ނަންކިޔެވުނު މުއްދަތަކަށް. (ބިމަށް އުފަންވާ ހަމައަށެވެ.) ❁ ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا = ދެން ކުޑަކުދިން ކަމުގައި ބޭރުކޮށް (ބަލިމަގުން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން (މަންމަގެ ބަނޑުން ނުކުންނަވައި) ނެރުއްވަމެވެ. ❁ ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ = ދެން ކަލޭމެންގެ ބާރު ފުރިހަމަވާ ގައިބާރުގެ ހަމަ عُمُر އަށް ފޯރުމަށްޓަކައި. ❁ وَمِنكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް. ❁ مَّن يُتَوَفَّىٰ = މަރުވެގެން ދާ މީހުން. ❁ وَمِنكُم = އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން. ❁ مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ = أَرْذَلُ الْعُمُر އަށް ރައްދުކުރެވޭމީހުން. ❁ لِكَيْلَا يَعْلَمَ = ނުދެނެގަތުމަށްޓަކައި. (ބަލިވެ ނުދެނެގަތްފަދަ ހާލަތަކަށް) ❁ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ = ޢިލްމުގެ ފަހުން. ❁ شَيْـًٔا =

ހުއްކޮށް ހުއްޓެއް. ❁ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ = އަދި ކަލޭ ބިންގަނޑު ދެކޭނެއެވެ. ❁ هَامِدَةً = ހިކިހަރަކޮށް ވެފައި ވަނިކޮށް. ❁ فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا = ދެން މިމަންނަރަސްކަލާނގެ އެބިންގަނޑުގެމައްޗަށް ވެއްސަވައިފިއްޔާ. ❁ ٱلْمَآءَ = ވާރޭ ފެން. ❁ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ = އެބިންގަނޑު حركاة ތެރިވެ ފުޅުވެފުރެއެވެ.❁ وَأَنۢبَتَتْ = އަދި ފަޅައެވެ. ❁ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾ = (ފަތްޕިޔާފަތްފެޅޭ) ރީތި ކަންތު ޖެހޭކަން. (ފަތްޕިޔާފަތްފެޅޭ ރީތި ޖެހޭޖެހޭ)

إِجْمَالِي މާނަ

(٥) ހޭ މީސްތަކުންނޭވެ! محشر އަށް ދުރުވުމާއިމެދު ކަލޭމެންނަށް ޝައްކެއްވާނަމަ (ކަލޭމެން ނިކަން ކަލޭމެންގެ أصل ހެއްދެވުމަށް ވިސްނާ فكر ކޮށްބަލާށެވެ.) ދެން ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔަމަތީ ކަލޭމެންގެ ބައްޕަކަލުގެއާ آدم عليه السّلام މިމަންނަރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީ ވެލިންނެވެ. ދެން ކަލޭމެން ހެއްދެވީ މަނިކުދިވަރަކުންނެވެ. ދެން އޭމަނިކުދިވަރު (މަންމަގެ رَحِمُ ގައި) ގަނޑުލެއްކޮޅަކަށް ހެއްދެވީމެވެ. ދެން އޭގަނޑުލެއްކޮޅު މަސްކޮޅަކަށް ހެއްދެވީމެވެ. އެއީ آدم ގެ ދަރިއެއްގެ صورة ތަނަވަސްކަން ފުރިހަމަވާ ގޮތަށާއި އަދި صورة ފުރިހަމަނުވާ ގޮތަށެވެ. (އެބަހީ: ބައެއް ދަރިން ދުނިޔެއަށް އިންސާނަކަށް ނުވެ މަންމަގެ رَحِم ން ވެއްޓިދެއެވެ.) އެހެނިހާ ގޮތަކަށް މިމަންނަރަސްކަލާނގެ ހެއްދެވީ މިމަންނަރަސްކަލާނގެ قدرة ވަންތަކަމާއި އެއްކަލަޑުވަންތަކަން ކަލޭމެންނަށް بيان ކޮށްދެއްވުމަށެވެ. ދެން އެ އިންސާނާ މަންމަގެ رَحِمُ ގައި ކަނޑައެޅިގެންވާ މުއްދަތަކަށް މިމަންނަރަސްކަލާނގެ قرار ކުރައްވައި ބާއްވަވެވެ. އެއީ ބަރިވެއިނުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވާންދެންނެވެ. ދެން ކުޑަކުދިކުއްޖެއްގެ ގޮތުގައި މިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ދުނިޔެއަށް ނެރުއްވެވެ. ދެން ކަލޭމެން ބޮޑުވެމުންގޮސް ގައިބާރުގަދަވެ ބުއްދި ފުރިހަމަވާ عُمر އަށް މިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން ދުރުއްވަވައެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން މަރުވެގެންދާ ބައެއް ކަލޭމެންގެތެރެއިން ވެއެވެ. އަދި މުސްކުޅިވެ ޖީބްކޮރިވެ ވާނުވާ ނާސްގެ ވަރަށް – أَرْذَلُ العمر އަށް ކިޔާ ދުވަސްވަރަށް ގާތްކުރުން ދަށުވެ މިބާރުނުވެއެވެ. އުޅިސްތާބަލިގައިވެ ތަނަވަސްކަން ތަނޑުބޭރު ނުވަރުގައެވެ.. އެއީ ކުރިޔަށް ތަނަވަސްކަން ތަންކޮޅު އޮޅަހި ޒުވާން ހަލާކުވެ ދުވަސްވަރުވެގެނެވެ. އަދި ބިންގަނޑު ހިކިފަ ހަރަކާތްވެވެއިގެނަތް ކަލޭގެފާނު ދެކެވިގަތިން ގަސްގަހާގެހިގެންނެވެ. ދެން ފަހު އެބިންގަނޑަށް މިމަންނަރަސްކަލާނގެ ވާރޭ ވެއްސެވުމުން އެބިންގަނޑު ހަރަކާތްތެރިވެ ފުޅެވެ އަދި ފަތްޕިޔާފަތްފެޅޭ ރީތި އަދި ނަފާ ކަންތައް ބާވަތްތަކުގެ ޖެހޭޖެހޭ އެބިންގަނޑުން ފަޅައެވެ. މިއީވެ. (މިބާވަތުގެ ދިރުން ކަލޭމެންނަށް ހިނގާވާ ކަލަކަން މީސްތަކުން މަރުވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވައި محشر އަށް ދުރުއްވުން ދަތިނުވާނެކަން ކަންތަކުގެ ސަބަބުތަމް ބެއްދިއަކަށް އެނގެނުވާނެކަމަށް ވުރެއެވެ. މާތް الله އަޅުގަތަން މަގުފުރިއްދިވައި އެކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކަލަޑުވަންތަކަން ކަމުގެ ވިސްނާ فكر ކުރުމުގެ ހާޔާ توفيق އަޅުގަނޑުމެން ދެއްވާށިއެވެ. آمين)

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِي ٱلْقُبُورِ ﴿٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَـٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَـٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهِۦ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ لَهُۥ فِي ٱلدُّنْيَا خِزْيٌ ۖ وَنُذِيقُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّـٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعْبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ ۖ فَإِنْ أَصَابَهُۥ خَيْرٌ ٱطْمَأَنَّ بِهِۦ ۖ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْخُسْرَانُ ٱلْمُبِينُ ﴿١١﴾

މުފްރަދާ

ذَٰلِكَ = އެއީ. ❁ بِأَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله އީ.❁ هُوَ ٱلْحَقُّ = އެއީ حقّ ވަންތަ ކަލާނގެކަމުގެ
(ޙަޤީޤަތް އެކަލާނގެ ވުޖޫދު حقّ ވާހުށިކަމުގެ.) ❁ وَأَنَّهُۥ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއެވެ. ❁ يُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ
= މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރުއްވާނީ. ❁ وَأَنَّهُۥ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ.❁ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ =
ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަވުމުގެ ވާގިވަންތަވުމެވެ. ❁ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة
ދުވަސް އައީ އަންނާނެ އެއްކަލެވެ. ❁ لَّا رَيْبَ فِيهَا = އެދުވަހާމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ
يَبْعَثُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى (ދިރުއްވާވައި) ފޮނުއްވާނެއެވެ.❁ مَن فِي ٱلْقُبُورِ ﴿٧﴾ =
ކަށްވަޅުތަކުގައިވާ މީހުން. ❁ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. ❁ مَن يُجَـٰدِلُ فِي ٱللَّهِ =
الله އާއިމެދު جَدَلُ ކުރާމީހުން – (الله ގެ އެއްކަލާނގެކަމާއި قدرة ތެރިކަމާއިމެދު جَدَلُ ކުރާމީހުން.) ❁ بِغَيْرِ
عِلْمٍ = އެއްވެސް އިލްމެއްނެތި. ❁ وَلَا هُدًى = އަދި ތެދުމަގެއްނެތިވެސް – (ނުބައި) ❁ وَلَا كِتَـٰبٍ
مُّنِيرٍ ﴿٨﴾ = އަދި (އަލި ދޭފޮތެއް) އަލިގަދަކުރުވާ ފޮތެއް ނެތިވެސް (ނުބައި) ❁ ثَانِيَ عِطْفِهِۦ = (އަނގޮޑު
ބޮޑުކަމުން / ބޮލުބޮލު ބޮލުއިސްކޮށް ފުރަގަސްދީ ނުކުމެ. ❁ لِيُضِلَّ = މަގުފުރެއްދުމަށްޓަކައި. (މީސްތަކުން
މަގުފުރެއްދުމަށް) ❁ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުން. ❁ لَهُۥ فِي ٱلدُّنْيَا خِزْيٌ = އެމީހަކަށް ވާނެއެވެ
ދުނިޔޭގައި ހުރީ ފުރައްސާރައި ނިކަމެތިކަމެވެ. ❁ وَنُذِيقُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = އަދި قيامة ދުވަހުން
މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ އެކަލާނގެ ރަހަލައްވާނެ ހިތްވަރު. ❁ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٩﴾ = އަނދައަންދަނާނު އަލިފާންގެ
عذاب . ❁ ذَٰلِكَ = (އެކަލަން އެންމެ ވޭނެއެވެ.) އެ عذاب ކަކުރަން ދެވިޖެހެނީ. ❁ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ =
ކަލޭގެ ދެއަތް ކުރިޔަށް ފޮނުވި عَمَلُ ގެ ސަބަބުންނެވެ. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى .❁ لَيْسَ
بِظَلَّـٰمٍ = އަނިޔާވެރިއެއްކަމުގައި ކަލޭގެ ނުވެއެވެ. ❁ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ = އަޅުތަކުންނަށް. ❁ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި
މީސްތަކުންގެތެރޭގައި ވެއެވެ. ❁ مَن يَعْبُدُ ٱللَّهَ = الله އަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުން.❁ عَلَىٰ حَرْفٍ =
ޝައްކާއެކުގައި ތެދުވުމާ حال . ❁ فَإِنْ أَصَابَهُۥ خَيْرٌ = ފަހެ ހެޔޮކަމެއް އޭނާއަށް ކުރިމަތިވެއްޖެއްޔާ.

(ތަނަވަސްކަމާއި ހެޔޮކަމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ) دُنْيَوِى ގޮތުން ލިބިއްޖެއްޔާ.۞ اطْمَأَنَّ بِهِۦ ۖ = އޭނާ އެ دين ގައި ސާބިތުވެ ހިތްހަމަޖެހެއެވެ. ۞ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ = އަދި އޭނާއަށް (ދުނިޔެ މުޞީބާތެއް) ނުރައްކަލެއް ލިބިއްޖެއްޔާ. ۞ انقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ = އޭނާ އޭނާގެ މޫނުވަތަށް ފުރަޅިދެއެވެ. (مُرْتَدٌّ ވެ ކާފަރުވެދެއެވެ.) ۞ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۚ = އޭނާ ދުނިޔެއާއި آخرة ހަލާކުވެ ގެއްލިއްޖެއެވެ. ۞ ذَٰلِكَ هُوَ = ކަނޑައެޅިގެން އެއީ. ۞ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ = بيان ވެގެންވާ ގެއްލި ހަލާކުވުމެވެ.

إجْمَالِي މާނަ

(٦) އެއީ (އެބަހީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ مثال ތަކެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލާނގެއީ ޙައްޤު ކަލާނގެއެވެ (ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމައެކަނި ޙަޤީޤީ ކަލާނގެ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއީ އަޅުކަން އެކަށީގެންވާ ފަރާތް حقّ ވަންތަ ކަލާނގެކަން ކަށަވަރުވެގެންވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ إيمان ވެ ތެދުކުރަންޖެހޭ އަދި މަރުވެފައިވާ ތަކެއްޗަށް ދިރުން ދެއްވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި ވާތީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ އެކަލާނގެއެވެ.

(٧) އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަސް އަންނާނެއެވެ. އެއާމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން قَبْر ތަކުގައިވާ މީސްތަކުން الله تعالى އަލުން ދިރުއްވައި مَحْشر އަށް ފޮނުއްވާނެއެވެ. (އަދި عمل ތަކަށް ފުރިހަމަ ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.)

(٨) އަދި އެއްވެސް علم އެއް އޮޅުމެއް، އަދި ތެދުމަގެއްދައްކާ ނަލަ އަދި އޭނާ އަލިކޮށްދޭ އެއްވެސް ތެދުކަމެއް دليل ނެތި އެއްވެސް ޙުއްޖަތެއް ނެތި الله ގެ ބާރުލެއްވުމާއި ނަލަ جَدَل ކޮށް ދެކޮޅުހަދާ މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވެއެވެ.

(٩) އޭނާ އެއްމީހުން ބޭރުކުރުމަށް ކިބުރުވެރިކަމާއެކު ދެކޮޅުހަދައެވެ. އެއީ الله ގެ މަގުން މީސްތަކުން މަގުފުރެއްދުމަށްޓަކައެވެ. އޭނާއަށް ދުނިޔޭގައި ހުތުރުކަމާއި ނިކަމެތިކަމެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އަނދައިގަނޑުވާ އަލިފާނުގެ عذاب ގެ ރަހަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ދައްކަވާހުށީމެވެ.

(١٠) (އަދި އޭނާއަށް އެންގެވޭނެއެވެ.) އެއީ عذاب ކަމުގައި ވީހިނދު ކަލޭ އިސްކޮށްފައިވާ عمل ތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ނުވެއެވެ.

(١١) އަދި ޝައްކެއްގައި ހުރެގެން الله އަށް އަޅުކަންކުރާ މީސްތަކުންގެތެރޭގައި ވެއެވެ. ދެންފަހެ އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ (އެބަހީ: ޞިއްޙަތު ތަނަވަސްކަމާއި دنيوى ހަމަޖެހުމެއް ލިބިއްޖެއްޔާ) އެ دين މަތީ قائم ވެހުރެއެވެ. ހަމަޖެހިގެން ތިބެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް فِتْنَة އެއް ލިބިއްޖެއްޔާ (އެބަހީ: ތަދުވަޖެހުން ފަދަ ދަތި އުނދަގުލެއް ލިބިއްޖެއްޔާ) އޭނާގެ މޫނު މައްޗަށް ފުރަޅިދެއެވެ. އެބަހީ: دين ދޫކޮށް މުރުތައްދުވެދެއެވެ. ދުނިޔެއާއި آخرة ނަގައިލައެވެ. بيان ވެގެންވާ ގެއްލުމާއި ހަލާކަކީ އެއީއެވެ.

يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُۥ وَمَا لَا يَنفَعُهُۥۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدۡعُواْ لَمَن ضَرُّهُۥٓ أَقۡرَبُ مِن نَّفۡعِهِۦۚ لَبِئۡسَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَلَبِئۡسَ ٱلۡعَشِيرُ ﴿١٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ بِسَبَبٍ إِلَى ٱلسَّمَآءِ ثُمَّ لۡيَقۡطَعۡ فَلۡيَنظُرۡ هَلۡ يُذۡهِبَنَّ كَيۡدُهُۥ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٖ وَأَنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يُرِيدُ ﴿١٦﴾

ލަފުޒުމާނަ

يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި އޭނާ دعاء ކުރެއެވެ. / އަޅުކަންކުރެއެވެ.❁ مَا لَا يَضُرُّهُۥ = އޭނާއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދޭ އެއްޗަކަށް. (ބުދަކަށް) ❁ وَمَا لَا يَنفَعُهُۥ = އަދި އޭނާއަށް مَنْفَع އެއް ނުދޭ އެއްޗަކަށް. ❁ ذَٰلِكَ هُوَ = ކަނޑައެޅިގެން އެއީ ❁ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ﴿١٢﴾ = ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމެވެ. ❁ يَدۡعُواْ = އޭނާ دعاء ކުރަނީއެވެ. އަޅުކަންކުރަނީއެވެ. ❁ لَمَن ضَرُّهُۥٓ = ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ ގެއްލުން ❁ أَقۡرَبُ = ގާތްކަން ބޮޑުކަމުގައިވާއެއްޗަކަށް. ❁ مِن نَّفۡعِهِۦ = އޭގެ مَنْفَع އަށްވުރެން. ❁ لَبِئۡسَ ٱلۡمَوۡلَىٰ = ކަނޑައެޅިގެން نَصْرُ ދިނުމާ(އަޅުކަންވެވޭ ފަރާތް) ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ وَلَبِئۡسَ ٱلۡعَشِيرُ ﴿١٣﴾ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެކުވެރިއާ (އަޅުކަންކުރާ ފަރާތް) ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تَعَالَى އީމާންވީ މީސްތަކުން ވައްދަވައެވެ. ❁ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ތައްކުރި. ❁ جَنَّٰتٍ = ބެގީޗާތަކަށް / ސުވަރުގެތަކަށް. تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا = އެތަންތާނގެ ދަށުން ދުވެފައިވާނެ. ❁ ٱلۡأَنۡهَٰرُ = ކޯރުތައް. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى . ❁ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާގޮތެއް ކަމެއް އެކަލާނގެ ކުރައްވައެވެ. ❁ مَن كَانَ يَظُنُّ = ހިތާ ހީކުރާ. ❁ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ = اللّه تعالى އެކަލޭގެފާނަށް نصر ނުދެއްވާނެކަމުގައި. ❁ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ = ދުނިޔޭގައި آخرة ގައި. ❁ فَلۡيَمۡدُدۡ بِسَبَبٍ = ފަހެ އޭނާ ވާގަނޑެއް ދަމާލާށެވެ. ❁ إِلَى ٱلسَّمَآءِ = މަތިމަތިން. (ގޭގެ ފަންގިފިލާއަށް / ނުވަތަ ފުރާޅަށް. ❁ ثُمَّ لۡيَقۡطَعۡ = ދެން އޭނާ (ދަންފައިގެ މިނިވަރު) އެވާގަނޑު ކަނޑައިލާށެވެ. ❁ فَلۡيَنظُرۡ = ދެން އޭނާ ބަލައިލާށެވެ. ❁ هَلۡ يُذۡهِبَنَّ كَيۡدُهُۥ = އޭނާ އެހެދި حِيْلَة އާއި ތަޢުން ދުރުކުރިއްޔާސްވެއެވެ؟ ❁ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ = އޭނާގެ އުދުފިލިކަމާއި حسد ފިލިކަން. ❁ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ = އަދި އެފަދައިން މިޤުރްއާން ކަލާނގެ

އުނަގަނޑުވާނަން ބަޔާންވެފައިވާ. ۞ ءَايَٰتٍ بَيِّنَٰتٍ = ބަޔާންވެގެންވާ އާޔަތްތައް. ۞ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى. ۞ يَهْدِى مَن يُرِيدُ ﴿١٦﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ފަރާތަކަށް އެކަލާނގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١٢) އުފެއްދެވި اللّه ފިޔަވައި އެހެން دعاء ކޮށް އަޅުކަންކޮށް އުޅޭ އެއްޗަކުން ގެއްލުމެއް އަދި އުނދަގޫއެއް ނުވާނެ އަދި އެހެން އެއްޗަކުން مَنْفَع އެއްވެސް ނުލިބޭނެ ކަލާކަށްގެން. ބޮޑުވެ. ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުން އެއީއެވެ.

(١٣) އެހެން دعاء ކުރާ އަޅުކަން އެކުރާ އެއްޗެއްގެ مَنْفَع އާއި ލިބޭތަކެތި، ގެއްލުމާއި ހައްދަ ގެއްލުމާއި އެއްސަކަށް ކަން ކުރަވަނީ. ކަނޑައެޅިގެން نصْر ވެރިޔާ ނުބައި ވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެކުވެރިޔާވެސް ނުބައި ވެގެންވެއެވެ. އެބަހީ: ބުދަކީ نصر ވެރިއަކުކަމުގައި ބެލިއްޔާވެސް އެއީ ނުބައިވެގެންވާ نصر ވެރިއެކެވެ. އަދި ނުބައި އެކުވެރިއެކެވެ.(އެއީ އެއަށް އަޅުކަންކުރާމީހާއެވެ.)

(١٤) إيمان ވެގެން صالح عمل ތައް ކުރި މީސްތަކުން(ދަންނައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެމީހުން ސުވަރުގެ ވަށްދަވާހުށެވެ. އެތަނުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގައި ދަތުރުކުރާނެ ބަގީޗާތަކަށް އެމީހުން ވައްދަވާހުށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާކަންތައް ކުރައްވައެވެ.

(١٥) اللّه تعالى – محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް ދުނިޔެއާއި آخرة ގައިވެސް نَصْرُ ނުދެއްވާނެކަމަށް ހިތަށްއަރާ، (އެކަލޭގެފާނަށް ދެކޭ ޙަސަދައިން حسد ވެރިވާމީހާ) ފަހެ އެމީހާ ގެގެ ފުރާޅުގައި ވާލެއް އަޅައިގަނެ (ދެން އެމީހާ އޭގައި ދަމައިގެން މަރުވެ) އެމީހާ އުވާލާށް ކަނޑައިލާށެވެ. (އެބަހީ: އެމީހާ ރުޅިއައިސްގެން ގޮށްޗާ އެއްކޮށް ހަލާކުވާށެވެ.) ދެން އެމީހާ އެކަމާ ރުޅިވެގެން އަދި ނުވަތަ حيلة އަށް ބަލައިލާށެވެ. ފަހެ އެކަންތަކުން އެމީހާ އަރައިސްފައިވާ ރުޅިވެރިކަމާއި حسد ވެރިކަން އެމީހާގެ ހިތުން ދުރުކޮށްދޭނެތޯ؟ އެކަން އެމީހާގެ ހިތުން ފިލައިދިޔަ ބާވައެވެ؟. (މިއާއަށްގެ تفسير އަދި މިނޫންގޮތްގޮތަށްވެސް ވެއެވެ.)

(١٦) އަދި އެފަދައިން (އެބަހީ: މިފަދަ ބަސްކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމާއިގެން ދެއްކެވީ މިފަދައިން މިފަދަ ބަސްކަލާނގެ حجّة ތަކާއި دليل ތައް بيان ކޮށްދެއްވިފަދައިން) (އެބަހީ: محمّد صلّى اللّه عليه وسلّم އަށް) بيان ވެގެންވާ دليل ތަކާއި حجّة ތައް ބާވައިލައްވާ ވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ ފަރާތަކަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައެވެ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلْمَجُوسَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ۩ ﴿١٨﴾ ۞ هَٰذَانِ خَصْمَانِ ٱخْتَصَمُواْ فِى رَبِّهِمْ ۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ ٱلْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

ލަފުޒުމާނަ

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވި މީހުން. ۞ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ = އަދި يهودى ވި މީހުންނާއި. ۞ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ = އަދި صَابِى އިންނާއި. (އެއީ ތަރިއަށް ނުވަތަ ملائكة ންނަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ. والله أعلم) ۞ وَٱلنَّصَٰرَىٰ = އަދި نصارى އިންނާއި. ۞ وَٱلْمَجُوسَ = އަދި مَجُوسِى އިންނާއި. (އެއީ އަލިފާނަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ.) ۞ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓاْ = އަދި شريك ކުރި މީހުންނާއި. (ބުދަށް އަޅުކަންކުރާމީހުން) ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި حكم ކުރައްވައި فَيْصَلَة ކުރައްވާ ހުށްޓެވެ. ۞ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى މީ.۞ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ = ކޮންމެކަމެއްގެ (އަދި ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ) މައްޗަށް. ۞ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ = ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.أَلَمْ تَرَ = (އޭ رسول اللّه އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ (ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު ދެނެވަޑައިގެން ނުވަނީތޯއެވެ؟) ۞ أَنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى .۞ يَسْجُدُ لَهُۥ = އެކަލާނގެއަށް سَجِدَة ކުރެއެވެ. (އެކަލާނގެއަށް سجدة ކުރަނީ) ۞ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާ ބަޔަކު (ملائكة ބޭކަލުން) ۞ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާ ބަޔަކާއި.(މުއުމިނުން) ۞ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ = އަދި އިރާއި ހަނދާއި ތަރިތަކާއި. ۞ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ = އަދި ފަރުބަދަތަކާއި ގަސްގަހާގެހިއާއި އަދި އެންމެހައި ދިރޭތަކެތިތަކާއި. ۞ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންކުރެ ގިނަބަޔަކާއި. (އެއީ مؤمن ންނެވެ.) ۞ وَكَثِيرٌ = އަދި ގިނަބަޔަކުވެއެވެ. ۞ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ = އެމީހުންގެމައްޗަށް عذاب حقّ ވެގެންވާ. ۞ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ = އަދި اللّه އެމީހަކު އިހާނާތްތެރިކުރައްވައި އަބާއްޗަވެރިކުރައްވައިފިމާ. ۞ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ = ފަހެ އޭނާއަށްޓަކައި އެއްވެސް مُكْرِم ބަޔަކު ނުވެއެވެ. އެބަހީ: އޭނާ މާތްކޮށްދީ ބޮޑާއިވެރިކޮށްދޭނޭ މީހަކު ނުވެއެވެ. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه ކުރައްވައެވެ. ۞ مَا يَشَآءُ ۩ ﴿١٨﴾ = އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވެގަންނަވާކަމެއް. ۞ ۞ هَٰذَانِ خَصْمَانِ = ދެ ބައި خَصْمُ ންނެވެ. (އިރާތުގެ ދެބައިގަނޑު މުއުމިނުންނެވެ.) ۞ ٱخْتَصَمُواْ فِى رَبِّهِمْ =

އެބައިމީހުންގެ ربّ އާއިމެދު އެމީހުން ޚަޞްމުވެރިވެ ދެބަސްވާ. ❁ فَالَّذِينَ كَفَرُوا = ފަހެ ކާފަރުވީ މީސްތަކުން (ދެންނެވުނުއެވެ.) ❁ قُطِّعَتْ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ކަނޑައިވިއްޖެއެވެ. (އެމީހުންނަށް ކަނޑާވޭނެއެވެ.) ❁ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ = އަލިފާނުގެ ހެދުންތަކެއް. ❁ يُصَبُّ = އަޅާ ކޮއްޓާލާނެއެވެ. ❁ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمْ = އެމީހުންގެ ބޮލުގެ މަތިން. (އެމީހުންގެ ބޮލަށް) ❁ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ = އަންދައިގަނެވޭފަދަ ހޫނު ފެން. ❁

އިޖްމާލީ މާނަ إِجْمَالِي

(١٧) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވި މީސްތަކުންނާއި އަދި يَهُودى ންކަމުގައިވި މީހުންނާއި އަދި صَابِى ންނާއި އަދި نَصَارى ންނާއި مَجُوسِى ންނާއި އަދި شَرِيكُ ކުރި މީހުންނާއި މި އެންމެންގެ ދެމެދުގައި اللّه تعال قيامة ދުވަހުން فيصلة ކުރައްވާނެއެވެ. حكم ކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالىޖ ކޮންމެ ކަމަކަށްވެސް ހާޒިރުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

- ދެންނެވުނު. صابى ންނަކީ سَمَاوِى އެއްވެސް دين އެއް قبول ނުކުރާ ބައެއްކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. ނުވަތަ އެއީ ތަރިތަކަށް ނުވަތަ މަލާއިކަތުންނަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ. واللّه أعلم .

(١٨) (އޭ رسول اللّه އެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ބައެއްކަލާނގެ اللّه تعالى އަށް سجدة ކުރައްވާކަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟. އެހިވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟. (އުޑުތަކުގައިވާ މީހުންނީ ملائكة ބޭކަލުންނެވެ. ބިމުގައިވާ މީހުންނީ އިންސާނުންނާއި ޖިންނީންނެވެ. ދެންވެސް އެހެނިހެން خلق ތަކެވެ.) އަދި އިރާއި ހަނދާއި ތަރިތަކާއި ފަރުބަދަތަކާއި ގަސްގަހާގެއްސާއި އަދި دَابَّة ތަކާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަބަޔަކާއި (އެއީ މުއުމިނުންނެވެ.) މިހުރިހާތަކެއްވެސް اللّه އަށް سجدة ކުރެއެވެ. (މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން سَجِدَة ކުރާބަޔަކީ مؤمن ންނެވެ.) އަދި އެމީހުންގެތެރެއިން عذاب حقّ ވެގެންވާ އެތައްބަޔަކުވެއެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމާއި ނިފާޤުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އެކަމަކު އެމީހުންގެ ހިތްހަރުކަމުން اللّه އަށް سجدة ނުކުރެއެވެ. އަދި اللّه އެމީހަކު ދެރަކުރައްވާ إهانة ތެރި ކުރައްވައިފިނަމަ ދެންނެއްވެ. އެމީހަކު މާތްކޮށް ބޮޑާއިކުރައްވާނޭ އެހެންބަޔެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެދިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ.

(١٩) މިއީ ދެ خَصْمُ ންނެވެ. (އެބަހީ ބަހުސްކުރާ ދެބައެވެ.) حُجّة قائم ކުރުމުގައި ދެބަސްވެގެން ދިޔަ ދެބައެވެ. މި ދެ خَصْمُ ންނަކީ ކޮންބައެއްކަމާމެދު مفسّر ންގެ ދެމެދުގައި ވަރަށް خيال ތަފާތެވެ. ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ: بَدر ހަނގުރާމައިގައި ދެވަނަ ދުވަހު مُبَارَزَة އަށް ނުކުމެ مؤمن ންނާއި ކާފިރުންނެވެ. ބައެއްބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ مؤمن ންނާއި أهل كتاب ންނެވެ. އަދި މިނޫންގޮތަކަށްވެސް ވިދާޅުވެއެވެ). واللّه أعلم بالصّواب .

يُصۡهَرُ بِهِۦ مَا فِي بُطُونِهِمۡ وَٱلۡجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنۡ حَدِيدٖ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَلُؤۡلُؤٗاۖ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا حَرِيرٞ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوٓاْ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ وَهُدُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ ٱلَّذِي جَعَلۡنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلۡعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلۡبَادِۚ وَمَن يُرِدۡ فِيهِ بِإِلۡحَادِۭ بِظُلۡمٖ نُّذِقۡهُ مِنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿٢٥﴾

ލަފްޒީ މާނަ

يُصۡهَرُ بِهِۦ = އޭގެ ސަބަބުން ވިރިގެން އޮހިގެން ދިޔައިދާނެއެވެ. ❁ مَا فِي بُطُونِهِمۡ = އެމީހުންގެ ބަނޑުތެރޭގައިވާއެއްޗެހި. (ބަނޑުގައިވާ ގޮހޮރުތަކާއި) ❁ وَٱلۡجُلُودُ ﴿٢٠﴾ = އަދި ހަންގަނޑުތައް. ❁ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ = އަދި އެމީހުންނަށް ބޮޑުބިޑި ތަޅާމުގުރުތަކެއްވެއެވެ. (އެއީ އެމީހުންގެ ބޮލުގައި ތަޅާ މުގުރުތަކެވެ.) ❁ مِنۡ حَدِيدٖ ﴿٢١﴾ = ދަގަނޑުން ހެދިފައިވާ. ❁ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ = އެމީހުން އެދޭ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި. ❁ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا = އެމީހުން އެތަނުން (އަނދަވަރުން) ނިކުމެވުމަށް. ❁ مِنۡ غَمّٖ = ހިތާމަތަކާއި ވޭނުން. ❁ أُعِيدُواْ فِيهَا = އެމީހުން އެތަނަށް އިޢާދަކުރެވޭނެއެވެ. ތަންކޮށްލެވޭނެއެވެ. ❁ وَذُوقُواْ = (އަދި އެމީހުންނަށް އަންގާނެއެވެ.) ކަލޭމެން ރަހަބަލަހިގަންނާށެވެ! ❁ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ = އަލިފާނުގެ عذاب ގެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ވައްދަވައެވެ. ❁ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އީމާންވެގެންވާ صالح عمل ތަކުރި މީސްތަކުން. ❁ جَنَّٰتٖ = ބަގީޗާތަކަށް. (ސުވަރުގެތަކަށް) ❁ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ = އެތަންތަނުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގަހިނގާ ހުންނަ. ❁ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا = އެމީހުންނަށް އެތާ ގަހަނާ އަޅުވޭނެއެވެ. ❁ مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ = ރަނުގެ އަތްބޯޅަތަކުން. ❁ وَلُؤۡلُؤٗاۖ = އަދި ލުއުލުއުތަކުންނާއި. ❁ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا = އަދި އެތާނގައި އެމީހުންގެ ލިބާހަކީ. ❁ حَرِيرٞ ﴿٢٣﴾ = ފަޓުރޭހެވެ. ❁ وَهُدُوٓاْ إِلَى ٱلطَّيِّبِ = އަދި އެމީހުން ހިދާޔަތްކުރެވުނެވެ (ދުނިޔޭގައި) އެމީހުންނަށް މަގުދައްކަވައިދެވުނެވެ. ❁ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ = ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން (އެއީ لاَ اِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ އެވެ.) ❁ وَهُدُوٓاْ = އަދި އެމީހުންނަށް (ދުނިޔޭގައި) މަގުދައްކަވައިދެވުނެވެ. ❁ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡحَمِيدِ ﴿٢٤﴾ = حمد އާއި تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ (ޙަމީދު) މަގަށް (އިސްލާމް ދީނަށް). ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވީ މީސްތަކުން. ❁ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން (އެހެންމީހުން) الله ގެ މަގުން ހުއްޓުވާ (އެބަހީ ދީނުން) ❁ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ = އަދި مَسْجِدُ الْحَرَام އާއި. (އެތަނަށް މީހުން އަރައިގަތުން ހުއްޓުވާ)

❁ ٱلَّذِى جَعَلْنَٰهُ = އެތަން = ޢިބާދަތްކުރަންވާގޮތުގެ ގޮތުގައި. ❁ لِلنَّاسِ سَوَآءً = ވިސްނަވަންތަކަށް ހަމަހަމައަށްއެކުވެރިކަމާއި. ❁ ٱلْعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلْبَادِ ۚ = އެތާ ދިރިއުޅޭ މީހުންނާއި އަދި އެހެން ބޭރުބިމުން

އަންނަ މީހުންނާއި. ❁ وَمَن يُرِدْ فِيهِ = އަދި އެތާނގައި قَصْدُ ކޮށްފިމީ. (ހިތްކޮށްފިމާ) ދަންނައެވެ. ❁ بِإِلْحَادٍۭ

بِظُلْمٍ = އަނިޔާވެރިވުމުން حقّ އާއި ދެކޮޅަށް ޖެހިއްޖެއް. ❁ نُّذِقْهُ މިމަންޒިލުތަކާގެ އެމީހަކަށް

ރަހަލައްވާހުށީމެވެ. ❁ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ = ވޭންދެނިވި عذاب އަކުން.

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٠) އެގޮ ސަލަފުން (އެބުން ބޮޑުގެ ތުއްތުވާރެލާފަތިވާސް) ނަރަދަނު ބަހެއްގެބޭރަށިވާ އަންގުރަރިބަކާލިކަލިކާސްހަރި ވިރުލައިލައްވާ. އަދި ފިރިގެން ނާރީދައްވާ. އަދި އެމީހުންގެ ހަންބައްވެސް ނާރިދައްވާ.

(٢١) އަދި (އެމީހުންގެ ގައިގާބުގުމަށް) އެމީހުންނަށް ދަގަނޑު ހަރުމުރިއަކާއްވާއްވާ.

(٢٢) އަދި އެމީހުން އެނަރަކައިގެ ގަދަ عذاب ގެ ވޭނާ ހިތާމައިގެ ސަބަބުން އެތަނުން ނުކުންނަން ހިކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު އެމީހުން އެތަނަށް ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. (ނަރަކައިގެ زَبَانِيَّ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން އެހެންމިހެކަން އެމީހުންގެ ބޮލުގައި ތަޅާ އެތަނަށް އަނބުރާ ވައްދާނެއެވެ.) އަދި އެމީހުންނަށް އަންގާނެއެވެ. ކާފިރުން އަލިފާނުގެ عذاب ގެ ރަހަލިބިގަންނާށެވެ!.

(٢٣) إيمان ވެގެން صَالح عمل ތަށް ކުރިމީހުން (قيامة ދުވަހުން) އެތަނެއްގެއިގެ ދަށުން ކާރުތަށް ހިނގާހިނގާ ތިބޭނޭ ބަގީޗާތަކަށް އެބަހީ: ސުވަރުގެތަކަށް ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި ރަނުގެ ކަނޑުފަތުގެ އުޅަތައް އެމީހުންނަށް އަޅުވާނެއެވެ. އަދި އެސުވަރުގެގައި އެމީހުންގެ ލިބާހަކީ ފަހުރު ފޭރާމެވެ.

(٢٤) އެމީހުންނަށް (ދުނިޔޭގައި އުޅުނުއިރު) އެމީހުންނަށް ރަނގަޅުބަސްތަކާ ބަޔަށް އެބަހީ: لَا اِلَٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ގެ ޝަހާދަތް މަގުދައްކަވައިދެއްވުނެވެ. (އެބަހީ: كلمة ތުޅު ނިޔާކަތްތެރިކަމާއެކު ކުރާ عمل ކުރުމުގެ توفيق ދެއްވުނެވެ.) އަދި އެއީ حمد އާއި تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ الله ގެމަގަށް (އިސްލާމު ދީނަށް). މަގު ދައްކަވައިދެއްވުނެވެ.

(٢٥) ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވި މީހުންނާއި (އަދި އެމީހުން ހިފައިގެން) الله ގެ މަގު ބަންދުކުރި އަދި مَسْجِدُ الْحَرَام އަށް މީހުންނާ އަރައިނުދޭ ބަންދުކުރި މީހުން (ދަންނައެވެ. އެމީހުން އެހެރީގައި މަރުވެގެން ހިނގައްޖެ ހަމަހަމަވެރިވޭ.) އެ مسجد الحرام އަކީ އެތަނުގައި قائم ވެތިބޭ އަހަރެމެންގެ ވެރިކަމާއި އަދި އެހެން ބޭރުން އަންނަ މީހުންނަށް އެކުގައި ހަމަހަމަވާ ގޮތަށް ހެދިތަނެވެ. އެއީ އެކުވެރިކަމާ مسلم ނަމަ ހަމަހަމަ ހެދިތަނެވެ. އަދި އެތާނގައި އަނިޔާވެރިވެގެން ގޯސްވެ حقّ އާއި ދެކޮޅަށް ޖެހިގެން قصد ކޮށް ހިތްކޮށްފި މިހާރުވެސް މިމަންޒިލުތަކާގެ ވޭންދެނިވި عذاب ގެ ރަހަ ލައްވާހުށީމެވެ. (އެބަހީ: އެތާނގައި އަނިޔާވެރިވުމަށް ވިސްނާ ހިތްޕިލައިގަތުމެއް އެމީހަކަށް ވަރަށް ބޮޑުކަމެއް) މިމަންޒިލުތަކާގެ ވޭންދެނިވި عذاب ގެ ރަހަލައްވާހުށީމެވެ. އަދި އެތާ އަނިޔާވެރިވެއްޖެއް ހިންގައިފިނަމަ ކާވެއްޖެއްވާނެއެއްތޯއެވެ؟)

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ (٢٦) وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ (٢٧) لِّيَشْهَدُوا۟ مَنَٰفِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ فِىٓ أَيَّامٍ مَّعْلُومَٰتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۖ فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ (٢٨)

ލުޣާތު

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ إبراهيم عليه السّلام އަށް بيان ކޮށްދެއްވައި އަންގަވައިދެއްވީމެވެ. އެކަން ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ۞ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ = ގެފުޅުގެތަން / ގެފުޅުހުރިތަން. ۞ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا = (އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އަންގަވާލީމެވެ.) ކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. ބައިވެރި ނުކުރާށެވެ. ۞ وَطَهِّرْ بَيْتِىَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެފުޅު طاهر ކުރައްވާށެވެ. ۞ لِلطَّآئِفِينَ = طواف ކުރާމީހުންނަށް. ۞ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ (٢٦) = އަދި قيام ކޮށް ركوع ކޮށް سَجِدَة ކުރާ މީހުންނަށް. (އެބަހީ: ނަމާދުކޮށް އަޅުކަން ކުރާމީހުންނަށް.) ۞ وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ = (އޭ إبراهيم ގެފާނެވެ!) އަދި މީސްތަކުންނަށް ގޮވާލައްވާށެވެ! إعلان ކުރައްވާށެވެ! ۞ بِٱلْحَجِّ = حجّ އަށް / حجّ އަށް އައުމަށް / ގެފުޅު قصد ކޮށްގެން އައުމަށް. ۞ يَأْتُوكَ رِجَالًا = ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް (ގެފުޅު ކައިރިއަށް) ހިނގުމުން ފައިމަގުމަތީ އަންނާނެއެވެ. ۞ وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ = އަދި އަނގަތުލަ ބަނޑުހިކި ކޮށްފާ جمل އެއްގެމަތީ. (އެބަހީ: ސަވާރުވެގެން) ۞ يَأْتِينَ = އެބައިމީ އަންނަހުއްޓެވެ. ۞ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ (٢٧) = ދުރު ކަނުމަތި ހިސާބުތަކުން ދުރު ކަނުމަތި މަގުތަކުން. ۞ لِّيَشْهَدُوا۟ مَنَٰفِعَ لَهُمْ = އެއީ އެމީހުންނަށް (ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ) مَنْفَعَ ތައް ލިބިގަތުމަށެވެ. ۞ وَيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ = އަދި އެމީހުން الله ގެ ނަންފުޅު ހަނދާންކުރުމަށެވެ. الله ހަނދާން ކުރުމަށެވެ. ۞ فِىٓ أَيَّامٍ مَّعْلُومَٰتٍ = ކަނޑައެޅި عَيَّنْ ވެގެންވާ ދުވަސްތަކުގައި. (أَيَّام التشريق ގެ ދުވަސްތަކުގައި. މިނާގައި) ۞ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم = އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވި ރިޒުގުން. (ރިޒުގުގެ ސަބަބުން). ۞ مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۖ = نَعَمْ ސޫފީގެ ޖަނަވާރުން. ۞ فَكُلُوا۟ مِنْهَا = (އެމީހުން ނަޙުރުކުރާ.) ކަލޭމެން އޭގެން ކައިހަދާށެވެ! ۞ وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ (٢٨) = އަދި ގަދަ ހާލުގައި ތިބި ދަތިވެފައިވާ فقير ނިކަމެތިންނަށް އޭގެން ކާންދޭށެވެ! ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٦) އަދި إبراهيم عليه السّلام އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެކޮޅު ހުރިތަން ދައްކަވައިދިނީ ހަނދުމަކުރޭ ކަލޭގެފާނެވެ. (އެކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަންގަވައިދެއްވީ.) ކަލޭގެފާނު ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި އެއްޗަކާވެސް شريك ނުކުރާށެވެ. ބައިވެރިނުކުރާށެވެ. އަދި طواف ކުރާމީހުންނަށާއި ނަމާދުގައި قائم ވެތިބޭ މީހުންނަށާއި رُكوع ކޮށް سَجدَة ކުރާ މީހުންނަށް އެބަހީ: އަޅުކަންކުރާ މީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެކޮޅު طاهر ކުރައްވާށެވެ. (شرك އާއި بدعة އާއި އެންމެހައި ނަޖިހުން ކަންކަމުން كَعْبَةُ اللّه طاهر ކުރައްވާށެވެ.)

(٢٧) (އެ إبراهيم عليه السّلام އެވެ.) حجّ އަށް އައުމަށް ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް ގޮވާލައްވާ إعلان ކުރައްވާށެވެ. (حجّ އަށް އައުމަކީ އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި كَعْبَة اللّه (ގެކޮޅު) قصد ކޮށްގެން އައުމެވެ.) ދެން އެކުރުން މީސްތަކުން އެމީހުންގެ ފައިމަގުގައްޔާއި އަނަރުދުވަ ޖަމަލުތަކީގައި (އެބަހީ: ސަވާރުވެގެންނާއި) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް (ގެކޮޅު قصد ކޮށްގެން ދުރު ހިސާބުން އަންނަ ހުއްޓެވެ.)

(٢٨) އެއީ އެމީހުންނަށްވާ ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ مَنفع ތަކެތި ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ކަނޑައެޅި عَيَّن ވެގެންވާ ދުވަސްތަކެއްގައި (يعنى: أَيَّامُ التَّشْرِيق ގެ ދުވަސްތަކުގައި) އެމީހުން اللّه އަށް ذِكر ކޮށް އެކަލާނގެ ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި نَعَمْ ސޫފީގެ ހިޖުގެ ސަބަބުންނެވެ. (ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތީން ކައިހަދާށެވެ. އަދި ގޮތްދުސްވެ ބޮނޑުބިރިވެފައިވާ فقير ނިކަމެ އެއިން ކާންދޭށެވެ.

ثُمَّ لْيَقْضُوا۟ تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا۟ نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا۟ بِٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ ٱلْأَنْعَٰمُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلرِّجْسَ مِنَ ٱلْأَوْثَٰنِ وَٱجْتَنِبُوا۟ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴿٣٠﴾ حُنَفَآءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

ތަރުޖަމާ

ثُمَّ لْيَقْضُوا۟ تَفَثَهُمْ = ދެން އެމީހުންގެ ހަށިގަތް ޠާހިރުކުރާށޭ. (އެއީ إحْرام ބަނދުކުރުން ނިމުމުގެ ސަބަބުން ވެރިވެފައިވާ ހިކަމުގާ ދިރުވެފައިވާ އިސްތިރާޙަތު އެބާވަތުގެ އެއްޗެހި ޠާހިރުކުރުމެވެ. މިއީ އިސްތިރާޙަތުވެސް ޖަމާޢަތް ހިފެހެއްޓުމަށް ބޭނުންވާ ކަންތައްތަކެވެ. ނުވަތަ ބަންދުކުރެވުނު ކަންތަކުގެ) ❁ وَلْيُوفُوا۟ نُذُورَهُمْ = އަދި އެމީހުން ނަދުރުވެފައި ހުރި ކަންކަން ފުއްދާށެވެ. (މިއީ ދެވަނަ ދުވަހު حجّ ގައި ކަތިލާއިރުގެ ކަތިލުން ކަތިލާށެވެ! قربان ކުރާށެވެ!) ❁ وَلْيَطَّوَّفُوا۟ = އަދި އެމީހުން طَوَاف ކުރާށެވެ. (އެއީ طَوَافُ ٱلْإِفَاضَة އެވެ.) ❁ بِٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾ = ބާވެތި جَبَّارُ ންގެ ވެރިކަމުން ސަލާމަތްކުރެވިފައިވާ މިނިވަން ގެކޮޅުގައި ކުރާ ގެކޮޅުގައެވެ.❁ ذَٰلِكَ = އެއީ: (އެބަހީ: ހަށިގަތް ޠާހިރުކުރުމާއި ذبح ކުރުމާއި طواف ކުރުމާއި މިހިނދުކަމާ ގުޅުން ހުރި حجّ ގެ واجب ތަކެއްކަމަށް ކަނޑައެޅޭނެއެވެ.) ❁ وَمَن يُعَظِّمْ = އަދި މާތްކޮށްފިއެވެ قدر ކޮށްފިއެވެ. ❁ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ = اللّه ގެ حرمة ތަކަށް. (އެއީ: مكّة އާއި حجّ އާއި عمرة ގެ ކަންތަކާއި އަދިވެސް އެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.) ❁ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ = ފަހެ އެކަން އޭނާއަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ❁ عِندَ رَبِّهِۦ ۗ = އޭނާގެ ربّ ގެ حضرة ގައި. ❁ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ ٱلْأَنْعَٰمُ = އަދި ކަލޭމެންނަށް ޖަނަވާރު ސޫފާ نَعَم ތަކުގެ ހަލާލު حلال ކުރެވިގެންވެއެވެ. ❁ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ = ކަލޭމެންނަށް މަތްކިޔައި ދެވޭ (ޙަރާމްކުރެވި ތިބޭ) ތަކެތި ފިޔަވައެވެ. ❁ فَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلرِّجْسَ = ފަހެ ނަޖިސް ކަމުގެ ދުރުވާށެވެ. ❁ مِنَ ٱلْأَوْثَٰنِ = ބުދުތަކުގެ ކިބައިން. (އެބަހީ: ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރުމުން ދުރުވާށެވެ.) ❁ وَٱجْتَنِبُوا۟ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴿٣٠﴾ = އަދި ދޮގު ބަހުން ދުރުވާށެވެ. ❁ حُنَفَآءَ لِلَّهِ = اللّه އަށް تَوْحِيد ގެ ސީދާ މަގުގައި ހުރެގެން حال ވާއިރު. ❁ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ ۚ = އެކަލާނގެއަށް شريك ކުރާމީހުން ކަމުގައި ނުވާ حال . ❁ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ = އަދި اللّه އަށް شريك ކޮށްފިއެވެ. (ފަހެ ނިކަމެއް.) ❁ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ = އެއީ އުޑުން ވެއްޓުނު މީހެއް ފަދައެވެ. (ވެއްޓި މިހަކަށް ފަދައެވެ.) ❁ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ = ދެން ދޫނި އެއީ

(ވެއްޓުމުގެކުރިން) ދޫނިޔަކަށިގެންމެ. ❁ أَوْ تَهْوِي بِهِ ٱلرِّيحُ = ނުވަތަ ވައި އޭނާ ވިއްސާލި މިހާކުރަކުރައްވެ. ❁ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ = ދުރުތަނަކަށް. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٩) ދެން އެމީހުން އެމީހުންގެ ހަށިތައް ސާފުކުރާނީކަމެވެ! (އެއީ ބޮލުބުރާއި މަތިމަސްތުރާއި ނިޔަފަތި އިސްތަށި ކުރުކުރުމާއި ދޫފުން ޖަހާ އިސްތަށި ބޮޑުވާ ނިޔަފަތިކަޑިޔަކުރުމާއި މަސްތަކުގެ ކަންކަން ކުރުމެވެ.) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަދުރުތަކަށް ފުއްދާށެވެ! އެބަހީ: ގެރިގަނޑުބަކަރި ކަތިލުމަށްޓަކައި ކަތިލުންތަކަށް ކަތިލާށެވެ! قربان ކުރާށެވެ. އަދި ބޭތުލް ޢަތީޤު ނުވަތަ ފުރަތަމަ ބިނާކުރެވުނު الله ތަޢާލާ އަޅުތަކުންނަށްޓަކައި ދުވަސްވީ قَدِيْم ގެކޮޅުގައި އެމީހުން طَوَافُ ކުރާހުރިކަމެވެ! އެއީ طَوَاف ٱلْإِفَاضَة އެވެ. މިއާޔަތްތަކުގައި ދިވެހި حجّ ގެ ބައެއް حكم ތަކުގެ އިޝާރާތްތަކެކެވެ. މިކަމުގެ تفصيل حديث ފޮތްތަކާއި فقه ފޮތްތަކުގައިވެއެވެ.

(٣٠) އިސްވެދިޔަ ކަންތައްތަކަކީ، (އެބަހީ: ބޮލުބޭރުމާއި ހަށިސާފުތާހިރުވުމާއި – ކަތިލުމާއި - طواف ކުރުމާއި މިކަންކަމީ حجّ ގެ واجب ތަކެއްގެތެރެއިން ކަންކަމެވެ. ގެރިގަނޑު ބާކީކޮށް ހިފުމާއި حُرمَة ތެރިވުމުގެ ތޮރުން ކުރާ ކަންކަމެވެ.) އަދި الله ގެ حرمة ތަކަށް ބާކީކޮށްހިފާ قَدَر ކުރެވިދާ ދަރަނިވެއެވެ. ފަހެ އެއީ އޭނާއަށް އޭނާގެ ربّ ގެ حضرة ގައިވާ ހެޔޮވެ. (الله ގެ حُرمَة ތައް مكّة އާއި حجّ عمرَة ގެ ކަންކަމާއި އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވާފައިވާ އުޅުދުންތަކާއި މިފަދަ މިފަދަ ކަންކަމެވެ.) އަދި ކަތިލެވެންވަނީ ޖަނަވާރުވެގެ ތަކެތި ކަލޭގެ الله އަންގަވާފައިވާ ތަކެތި ހުރަވައި نَعَم ސޫރަވީ ބަކަރިތަކަށް ކަތިލެވެންހުރި حلال ވެވިއްޖެއެވެ. އެބަހީ: އެކަލާނގެ حلال ކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. (ޖަނަވާރުތައް ކަލޭގައި ބަލަހަރާ مائدة ސޫރަތުގައި بيان ކުރައްވާފައި އެވާ ތަކެއްޗެވެ.) ފަހެ ބުދަތަށް އަޅުކަންކުރުމުން ކަތިލެވެން ދުރުވެގަންނާށެވެ. އަދި ދޮގު ބަސްތަކުން ބުނުމުން ދުރުވެގަންނާށެވެ. (އެބަހީ: الله ގެ ޝަރީޢަތް ދޮގުބަސްތައް ބުނުމުން ދުރުވެގަންނާށެވެ. އަދި އެހެނިހެން މީސްތަކުންނާމެދު ދޮގު ހެކިނުދޭށެވެ.)

(٣١) އެއީ އެކަލާނގެ އަށް شريك ކުރުމެއްނެތި ކުލަކިޔުން الله އަށް توحيد ކުރައްވާ ކަންތައްތަކުގެ حال ގައެވެ. އަދި الله އަށް شريك ކުރި މީހާ ކަންފަރިކުރައްވެއެވެ؟ އޭނާ ޖަހިން ފެށިގެންބޮޑުއޭވާ ދޫނިޔަކަށިގެންމެ މިހާ ފަދައެވެ. ނުވަތަ ދުރުހިސާބަކަށް ވައި ބުރުއްސައިގެންދާ މިހާކު ފަދައެވެ. (ތަފުސީރު އިމާމްސަ ދުރުވެ.)

ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى ٱلْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَلَهُۥٓ أَسْلِمُوا۟ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَٱلصَّٰبِرِينَ عَلَىٰ مَآ أَصَابَهُمْ وَٱلْمُقِيمِى ٱلصَّلَوٰةِ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

ލުޣަތު

ذَٰلِكَ = އެއީ އެބަހީ: މިއާޔަތްތަކުގައި މިبيان ކުރައްވަވީ الله ގެ أمر އާއި ނަހީއެވެ. ۞ وَمَن يُعَظِّمْ = އަދި މާތްކަން ހިތާ قدر ކުރާމީހާ. ۞ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ = الله ގެ شَعِيْرَة ތަކަށް (އެބަހީ: علامة ތަކަށް) އާދޭސްކުރާތަކުގައި ބޭނުންކުރާ ދުނިޔެން - ދީނުގެ ނިޝާންތައް - توحيد އަށް ސާބިތުވުން - حجّ ގެ އަޅުކަން އަދާކުރުން - ގުރުބާން ހަދިޔާކުރުމާ جمل ބަދަނާއި ތަނަވަސްކުރުން. ۞ فَإِنَّهَا = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަމަކީ މާތްކަން ހިތުންވާ. ۞ مِن تَقْوَى ٱلْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ = (الله ބިރުވެތި) ހިތްގެ ބިރުވެތިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ. ۞ لَكُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ = ކަލޭމެންނަށް އެތަނުގައި. (އެބަހީ: جمل ގައި) مَنْفَعَ ތަކެއްވެއެވެ. ۞ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى = ކަނޑައެޅި عَيَّن ވެވޭނެ ވަގުތު މުއްދަތަކަށް. (އެއީ ކަތިލާވާވަގުތު ޤުރުބާނުވެ.) ۞ ثُمَّ مَحِلُّهَآ = ދެން އޭގެ ތަނަކީ (އެބަހީ: جمل ބަލިކުރައްވާން ހަމަވާނީ) ۞ إِلَى ٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾ = ގެދޮށާއި ހަމައަށެވެ. (بَيْتُ العتيق އަކީ ގެދޮށެވެ.) وَلِكُلِّ أُمَّةٍ = އަދި ކޮންމެ أمّة އަކަށް. ۞ جَعَلْنَا مَنسَكًا = قربان ކުރާންޖެހޭތަން - ނުވަތަ ديني ކަމެއްކުރުން - މިކަންތަކަށްކަމާގެ ޤާއިމުކުރުން. ۞ لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ = އެއީ އެމީހުން الله ގެ ނަންފުޅު (اللّه) ހަނދާންކުރުމަށެވެ. ذِكر ކުރުމަށެވެ. ۞ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم = އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވި ރިޒުޤުގެ މައްޗަށް. ۞ مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۗ = نَعَم ސޫފީގެ ބަޔަކުގެތެރެއިން. ۞ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ = ފަހެ ކަލޭމެންގެ إله އަކީ ހަމަ އެކެއްގެ إله އެކެވެ. ۞ فَلَهُۥٓ أَسْلِمُوا۟ ۗ = ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ހަމަ އެކަލާނގެއަށް (އެކަނި) ކިޔަމަންވާށެވެ. ۞ وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ = އަދި (اللّه އަށް) ކިޔަމަންތެރި ތަވާޟުޢުވެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ (އެކިޔަމަންތެރި ތަވާޟުޢުވެރިންނަކީ) ۞ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ = اللّه ހަނދާންކުރެވިއްޖެއްޔާ. ۞ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތައް ބިރުން (اللّه އަށް ބިރުން) ތެޅިގެންދާ މީހުންނެވެ. ۞ وَٱلصَّٰبِرِينَ = އަދި އަދި ކެތްތެރިވާ މީހުންނެވެ. ۞ عَلَىٰ مَآ أَصَابَهُمْ = އެމީހުންނަށް ދިމާވާ ކަންކަމަށް (مُصِيْبَة އަށް) ۞ وَٱلْمُقِيمِى

ٱلصَّلَوٰةِ = އަދި އެއީ ނަމާދު قائم ކުރާމީހުންނެވެ.۞ وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން (ވަކިމިން) ۞ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾ = އެމީހުން ހޭދަކުރެއެވެ. ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٣١) މިއާޔަތްތަކުގައި بيان ވެގެން އެވަނީ الله ގެ أمر އާއި نهى އެވެ.އެއީ އެކަލާނގެ شَعِيرَة އެވެ. އަދި الله ގެ شَعِيرَة ތަކަށް މާތްކޮށް ހިތާ قدر ކުރުން އެއީ الله تعالى އަށް ހިތުގައި އުފެދިގެންވާ ބިރުވެރިކަމުގެ ތަޤުވާއިންނާ ކަމެކެވެ. (މިދުވަސްވަރު شَعِيرَة ތަކެއްގެ ތެރޭގައި ގެންގުޅެން ހަރާމްކުރެވުނު جمل އާއި ގެރިބަކަރިފަދަ އެވެ. އަދި އެތަކެތި ބަލަހައްޓާ ރަނގަޅަށް ކާރިޔާ ރަނގަޅުކުރުމަކީ ވެސް ދީ شَعِيرَة ތަކަށް إحترام ކޮށް قدر ކުރުމުގެ ތެރޭގައެވެ.)

(٣٣) އަދި އެތަކެތީގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް مَنْفَعَ ތަކެއްވެއެވެ. ވަކި مدّة އަކަށެވެ. (އެވަގުތުތަކުގައި އޭގެ ކިރުގެ ބޭނުން ކުރުމާއި އޭގެ ބުރިކަރިމައްޗަށް ސަވާރުވުމާއި އޭގެ ގަހަނޑު ބޭނުންކުރުމާއި މިފަދަ منفع ތައްވެއެވެ.) ދެން އޭގެ مَحلّ އަކީ ގެންދާން ތަނަކީ ގެރިގެ. بَيْتُ العَتِيْق އެވެ.

(٣٤) އަދި ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް قُرْبَان ކުރުން ތަނަވަސްކުރެއްވީމެވެ - دِيْنِي ކަމެއްގެ ގޮތުގައި عيد އެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވިމެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުގެ نَعَم ސޫފީގެ نعمة ގެ މައްޗަށް އެމީހުން الله ހަނދުމަކޮށް އެކަލާނގެއަށް ذِكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ ކަލޭމެންގެ إله އަކީ ހަމަ އެއްކަލާނގެ އެއްإله އެވެ.(އެއީ الله އެވެ.) ފަހެ އެކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ ބޯލަނބާށެވެ! އަދި الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ބޯލަނބާ އަޅުތަކުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!.

(٣٥) އެމީހުންނަކީ (އެމީހުންގެ ހާލަތަކީ) الله ހަނދާންކުރައްވާއިރު އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވަންނަ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންނަށް ދިމާވާ مصيبة ތަކަށް ކެތްތެރިވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ނަމާދު قائم ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން އެމީހުން ހޭދަކުރާމީހުންނެވެ. (ޒަކާތާއި صدقاة ދީ ހަދާމީހުންނެވެ..)

وَٱلْبُدْنَ جَعَلْنَٰهَا لَكُم مِّن شَعَٰٓئِرِ ٱللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَٱذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْقَانِعَ وَٱلْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

ލުޣަތު

وَٱلْبُدْنَ = އަތި جمل (ބޮޑެތި އަންހެން جمل އާއި އަންހެން ގެރިއަށް بَدَنَة ކިޔައެވެ.) ۞ جَعَلْنَٰهَا لَكُم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އެވަރުގެ ލެއްވީމެވެ. ۞ مِّن شَعَٰٓئِرِ ٱللَّهِ = ޢަލާމަތްތަކުން اللّه ގެ علامة ތަކެތީގެ ތެރެއިންނެވެ. ۞ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ = އޭގައި ހެޔޮކަމެއްވެސް ކަލޭމެންނަށްވެއެވެ. ۞ فَٱذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَيْهَا = ވީމާ ކަލޭމެން އެއަށް اللّه ގެ ނަންފުޅު ކިޔާށެވެ! ۞ صَوَآفَّ = އެއްގޮތަށް ކަންޏާ ބާނދެވި އަތެއް ދޮކޮޅަށް ހުރުމުގެ ނަމޫނާގައި ހުންނަ حال . (ކަތިލުމަށް ދަނޑިކޮށް ކަތިލާ ވަގުތު بسم ކިޔައި دعاء ކިޔާށެވެ.) ۞ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا = ފަހެ ވެއްޓި އޭގެ އަރިމަތި (ބިމުގައި) ޖެހިއްޖެއްޔާ (ފުރާނަ ނިކުމެއްޖެއްޔާ)۞ فَكُلُوا۟ مِنْهَا = ކަލޭމެން އެއިން ކާށެވެ! (އެބަހީ: ކަލޭކައިގެން ކާށެވެ!) ۞ وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْقَانِعَ = އަދި ލިބޭ އަޅުގަދަވާ އެއްޗަކަށް ޤަނާޢަތްވެގެން ސުވާލު ނުކުރާ ފަރާތަކަށް فقير މީހަކަށް އެއިން ކާންދޭށެވެ! ۞ وَٱلْمُعْتَرَّ = އަދި މަސްލަހަތު ޙާޖަތު ގެންގުޅެ އަތުން ދޭތޯ ބަލަން ހުންނަ ފަރާތަށް (ކާންދެއްވާށެވެ! ކާންދޭށެވެ! ސުވާލު ކުރާމީހާއަށް.) ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން. ۞ سَخَّرْنَٰهَا لَكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އެތަކެތި (نعم ސޫރީ) ކިޔަމަންތެރިކުރައްވައިފީމެވެ. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ = ކަލޭމެން شكر ވެރިވުމަށްޓަކައެވެ. ۞ لَن يَنَالَ ٱللَّهَ = اللّه تعالى އަށް واصل ނުވާނެއެވެ. (އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ނުވާނެއެވެ.) ۞ لُحُومُهَا = އެތަކެތީގެ މަސް. ۞ وَلَا دِمَآؤُهَا = އަދި އެތަކެތީގެ ލޭވެސް. ۞ وَلَٰكِن يَنَالُهُ = އަދި އެކަލާނގެ އެކަލާނގެ حضرة އަށް واصل ވާނީ (އެކަލާނގެ އަރިހަށް ވަސީލަވަނީ) ۞ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ = ކަލޭމެންގެ ކިބައިން تقوى ވެރިކަމެވެ. / إخلاص ތެރިކަމެވެ. ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ سَخَّرَهَا لَكُمْ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބޭނުންތެރިކޮށް އެތަކެތި ކިޔަމަންތެރި ކުރެއްވިއެވެ. ۞ لِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ = ކަލޭމެން اللّه އަށް މަތިވެރިކަމާއި އެކަލާނގެއަށް قدر تَكْبِيْرُ ކިޔުމަށް. عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ =

އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވިކަމަށްޓަކައި. ۞ ﴿وَبَشِّرِ ٱلْمُحْسِنِينَ ٣٧﴾ = އަދި ކަލޭގެފާނު إحسان ތެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ! ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٦) އަދި بَدَنَة (އެބަހީ: އަންގޮންޏަމަގާއި އަންގޮނު ގެރި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ޝަޢާއިރުތަކުންވެސް اللّٰه ގެ علامة ތަކުގެތެރެއިންނެވެ. އެތަކެތީގައި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި ހެޔޮވެއެވެ. އެތަކެއް ވަޅިއާލާށެވެ. (އަންގޮންޏަމަގާއި އަންގޮނު ގެރިގެ ވާހަކަ ބުނުއްވީ ހަމަ ވަރުގަދަ ބާވަތުގެ ޖިންސު އެކަކެވެ.)

ދެންފަހެ އެތަކެތި ކަތިލުމަށްޓަކައި އެއްފަހި ބަނދުވި އަނގައިން މޫނުގަނޑުގެ މަތީގައި އޮވެ (އެތަކެތި ކަތިލާ ވަގުތު) އާދަމީކަމުން اللّٰه ގެ ނަންފުޅު ކިޔާށެވެ. އެބަހީ: بسم ކިޔައި دعاء ކިޔާފައި ކަތިލާށެވެ! ދެން އޭގެ އަރިކަށި ބިމުގައި ޖެހިއްޖެއްޔާ އެބަހީ: މަރުވެގެން ތިރިވެއްޖެއްޔާ ދެން ކަލޭމެން (ކަތާ ކޮށިފުވައިގެން) އެއިން ކާށެވެ! އަދި ތިމާގެ އަތުގައިވާ އެއްޗަކުން ހިތްހަމަޖެހޭ ފުއްދައިލައިގެން ސުވާލުނުކުރަ ހުންނަ فقير މީހާއަށްވެސް އެއިން ކާންދޭށެވެ! އަދި މަސްކޮށްފައި ލިބުނީ ތިމާގެ ގާތަށް އައިސްއުޅޭ މީހާއަށްވެސް އެއިން ކާންދޭށެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެތަކެތި އެބަހީ: نَعَم ސޫފި ކަލޭމެނަށް ކިޔަމަންކުރުވައިދެއްވީ އެފަދައިންނެވެ. އެކަމުން ކަލޭމެން شكر ވެރިވުމަށެވެ.

(٣٧) އެތަކެތީގެ މަހެއްވެސް އަދި އެތަކެތީގެ ލޭވިއްސެއް اللّٰه ގެ حضرة އަށް واصل ނުވާނެއެވެ. (އެބަހީ: އެތަކެއްޗަކުން އެކަލާނގެ ބޭނުންވުމެއް ނުގަންނަވައެވެ.) އަދި އެހެންނަމަވެސް އެކަލާނގެ حضرة އަށް واصل ވާނީ އަދި އެކަލާނގެ އަރިއްޗަށް ގެންނަވާނީ ކަލޭމެންގެ ހިތުގައިން تقوى އެވެ. އެތަކެތި ކަތިލުމުގައި ކަލޭމެންގެ ހިތް إخلاص ތެރިކަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އެތަކެތި ކިޔަމަންތެރިކޮށްދެއްވީ އެފަދައިންނެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެ ކަމެއްގެ ބާރުވެސް اللّٰه ގެ حضرة ގައިކަން އެކަލާނގެ އަޅާ ދެނެގަތުމަށެވެ.) އަދި ކަލޭމެން اللّٰه އަށް تَكْبِيْر ކިޔުމަށްޓަކައެވެ. އެބަހީ: ކަތިލާ ވަގުތު اللّٰه أَكْبَرُ ކިޔުމަށެވެ. اللّٰه އަށް މާތްކޮށް ހިތައި އެކަލާނގެއަށް قدر ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ތެދުމަގުދެއްކެވިކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި إحسان ތެރިންނަށް ކަލޭގެފާނު އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!

۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُدَٰفِعُ عَنِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُواْ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُواْ مِن دِيَـٰرِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَٰتٌ وَمَسَـٰجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا ٱسْمُ ٱللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

މުފްރަދާތު

۞ إِنَّ ٱللَّهَ يُدَٰفِعُ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى دفاع ކުރުއްވައެވެ. ۞ عَنِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = އީމާންވި މީހުންގެ ފަރާތުން. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ۞ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ = ވަރަށްގިނައިން خيانة ތެރިވާ އެއްވެސް މީހަކަށް ލޯބިވެވޮޑި ނުގަންނަވައެވެ.۞ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ = ކާފަރުކަންބޮޑު. (اللّه ގެ نعمة އަށް ކާފަރުވާންބޮޑު) ۞ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ = ހަނގުރާމަދެވޭ މީހުންނަށް (ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ) ހުއްދަދެއްވިއެވެ. ۞ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُواْ = އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިވެވުނު މީހުންނެވެ. ۞ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى. ۞ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ = އެމީހުންނަށް نصر ދެއްވުމަށް ކުޅަދުންވަންތަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُواْ = އެމީހުން އެއީ ނެރެވުނު މީހުންނެވެ.۞ مِن دِيَـٰرِهِم = އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުން.۞ بِغَيْرِ حَقٍّ = އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލައި. ۞ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ = އެމީހުން ބުނުމުގައި. ۞ رَبُّنَا ٱللَّهُ = އަހުރެމެންގެ ربّ އަކީ اللّه އެވެ. ۞ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ = އަދި اللّه ގެ دفاع ކުރެއްވުން މީސްތަކުންނަށް ނުވާނަމަ. ۞ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ = ބައެއް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ކިބައިން.۞ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ = صَوْامِ ތަކެއް ހަލާކުވެއްޖައީހެވެ. (އެއީ رَاهِبُ ން އަޅުކަންކުރާ ތަންތަނެވެ.)۞ وَبِيَعٌ = އަދި نَصَارى ންގެ ފައްޅިތަކާއި.۞ وَصَلَوَٰتٌ = އަދި يهودى ންގެ ފައްޅިތަކާއި.۞ وَمَسَـٰجِدُ = އަދި إسلام ންގެ މިސްކިތްތަކާއި. ۞ يُذْكَرُ فِيهَا = އެތަންތާނގައި (އެމިސްކިތްތަކުގައި) ނަންގަނެވޭ. / ذِكر ކުރެވޭ.۞ ٱسْمُ ٱللَّهِ اللّه ގެ ނަންފުޅު. ۞ كَثِيرًا = ވަރަށްގިނައިން. ۞ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه نصر ދެއްވާނެއެވެ. ۞ مَن يَنصُرُهُۥٓ = އެކަލާނގެއަށް نصر ދީފިމީހަކަށް. (އެކަލާނގެ دين އަށް نصر ދީފިމީހަކަށް) ۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ = ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ގަދަފަދަވަންތަ عزّة ވެރިވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٨) ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى (އެކަލާނގެއަށް) إيمان ވާމީހުންގެ ފަރާތުން دِفَاع ކުރައްވައެވެ. އަދި ގިނަގިނައިން خيانة ތެރިވާ ކާފަރުކަންބޮޑު އެކަކަށްވެސް ހަމަކަށަވަރުން اللّه ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

(٣٩) ހަނގުރާމަކުރެވޭ މީހުންނަށް (ހަނގުރާމަކުރުމުގެ) ހުއްދަދެއްވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް އަނިޔާލިބުނު މީހުންނެވެ. (މިއީ مشرك ންގެ އަނިޔާތަކުން دفاع ކުރުމަށްޓަކައި مؤمن ން އެ مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ދެވުނު ފުރަތަމަ ހުއްދައެވެ. އެއީ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم هجرة ކޮށް ވަޑައިގަތުމުގެ ފަހުގައެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް نصر ދެއްވުމަށް اللّه تعالى ކުޅަދުންވަންތަވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

(٤٠) އެމީހުންނަކީ އެބައިމީހުން: އަނިޔާ ލިބުނު މީހުންނަކީ، ތިމަންނަމެންގެ ربّ އަކީ ހަމައެކަނި اللّه އޭ ބުނުން ނޫން އެހެން އެއްވެސް ސަބަބެއްނެތި އެއްވެސް حقّ އަކާއި ނުލައި އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުން ނެރުނު މީހުންނެވެ. (މިއީ رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم دين އަށް ގޮވައިލެއްވުމުން اللّه އަށް إيمان ވެ އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވި مكّة ގެ أهل ވެރިންނެވެ. مشرك ންގެ ފަރާތުން އެމީހުންނަށް އަނިޔާކޮށް ލިބުނު މީހުންނެވެ.) އަދި މީސްތަކުން އެއްބަޔަކުގެ ކަބައިން އަނެއްބަޔަކު دِفَاع ކޮށްދެއްވުމެއް اللّه ފަރާތުން ނުވާނަމަ رَاهِب ން އަޅުކަންކުރާ އަންގަނަ ފައްޅިތަކާއި نَصَارى ން އަޅުކަންކުރާ ތަންތަނާއި يهودى ންގެ ފައްޅިތަކާއި އަދި އެތަންތާނގައި ގިނަގިނައިން اللّه ހަނދާންކުރައްވާ އެކަލާނގެއަށް ذِكر ކުރާ مسلم ންގެ މިސްކިތްތަކާއި މިއެންމެއަށް ހަލާކުވެ ނެތިގެން ހިނގައްޖައީހެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه ގެ دين އަށް نصر ދިން މީހަކަށް اللّه އެމީހަކަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه އީ ގަދަފަދަވަންތަ عزّة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَٰبُ مَدْيَنَ ۖ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَٰفِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

މުފްރަދާތު

ٱلَّذِينَ = އެމީހުން (އެބަހީ: އެއަސްހާބު ދީންވެރި މީހުން.) ۞ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ބިމުގައި تَمْكِيْنُ ކޮށްދެއްވައިފިއްޔާ. އެބަހީ: ވެރިކަމާއިބާރުދެއްވައި ހަމަޖެހުމާއިއެކުދިރިއުޅުން ދެއްވައިފިއްޔާ. أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ = އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރެއެވެ. ۞ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި އެމީހުން ޒަކާތްދެއެވެ. وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ = އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރެއެވެ.۞ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ = އަދި مُنْكَرَاة ތަކުން ނަހީކޮށް މަނާކުރެއެވެ. ۞ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾ = އަދި ހުރިހާކަމެއްގެ ފަހުކޮޅު (جَزاء ދެއްވުން) خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ اللّه އަށެވެ. ۞ وَإِن يُكَذِّبُوكَ = (އޭ رسول اللّه އެވެ.) އެމީހުން ކަލޭގޮތް ދޮގުކުރިނަމަ. ۞ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ކުރިން (مكّة ގެ مشرك ންގެ ކުރިން) ދޮގުކުރިއެވެ. (رسول ދޮގުކުރިއެވެ.) ۞ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ = نوح عليه السّلام ގެ قوم ގެ މީހުންނާއި عاد ބަޔާއިމީހުންނާއި އަދި ثمود ބަޔާއި މީހުންވެސް (އެމީހުންގެ رسول) ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ وَقَوْمُ إِبْرَٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ = އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ قوم ގެ މީހުންނާއި އަދި لوط عليه السّلام قوم ގެ މީހުންވެސް (އެމީހުންގެ رسول) ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ وَأَصْحَٰبُ مَدْيَنَ ۖ = އަދި مَدْيَنُ أهل ވެރިންވެސް (އެމީހުންގެ رسول) ދޮގުކުރިއެވެ. ۞ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ = އަދި موسى عليه السّلام ދޮގުކުރެވުނެވެ.۞ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَٰفِرِينَ = ފަހެ ކާފިރުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލަސްކޮށްދެއްވީމެވެ مُهْلَة ދެއްވީމެވެ.۞ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ = ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. ۞ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ = ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންކާރުކުރެއްވުމުގެ ބަދަލުހިއްޕެވުން ހުރީ ކޮންފަދައަކުން ކަމެއް (ނިކަން ދެކިބަލާށެވެ.!) ۞

إجْمَالِي ވާހަ

(٤١) އެމީހުންނަކީ އެބަހީ: އިމާންވީމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިމުގައި ބާރުދީފައި تَمْكِين ކޮށްދީފައި ހަމަޖެއްސަވައިދީފައިވިއްޔާ އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާނެއެވެ. އަދި ޒަކާތްދޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރާނެއެވެ. އަދި منكراة ނަހީކުރާނެއެވެ.(މިގޮތަށް އެހެރީގެ މީހުންގައި މިސިފަތައް ހުންނަންވާނެއެވެ.) އަދި ހުރިހާކަމެއްގެ ނިމުމުގެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. (ކަންކަމުގެ جزاء ދެއްވުން އޮންނާނީ ހަމަ الله އަށެވެ.)

(٤٢) (އޭ رسول الله އެވެ!.) އަދި އެމީހުން – يعنى: مكّة ގެ مشرك ން – ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއަސް (އެހެނީ އަދި އާކަމެއްނޫނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން نوح عليه السّلام ގެ قوم ގެ މީހުންނާއި އަދި عَاد ބާގައިގެމީހުންނާއި ثَمُود ބާގައިގެ މީހުންވެސް (އެމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވެވުނު رَسُول ބޭކަލުން) ދޮގުކުރިއެވެ.

(٤٣) އަދި إبراهيم عليه السّلام ގެ قوم ގެ މީހުންނާއި لوط عليه السّلام ގެ قوم ގެ މީހުންވެސް (އެމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވެވުނު رسول ން) ދޮގުކުރިއެވެ.

(٤٤) އަދި مَدْيَنُ ގެ أهل ވެރިންވެސް (އެމީހުންގެ رسول ން ދޮގުކުރިއެވެ.) އަދި موسى عليه السّلام ދޮގުކުރެވުނެވެ. އެބަހީ: އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންވެސް އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއެވެ.)

ދެންވެސް މިއުންމަތުގައި أمّة ތަކެއްގެ ކާފިރުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މުހުލަތު ދެއްވާފައި ދެން ހިފެހެއްޓެވީމެވެ. އެމީހުން ހަލާކުކުރައްވާލީމެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ޖެހި ތިމަންރަސްކަލާނގެ إنكار އާއި ކާމިލު ކޮންފަދަކަމަކުން ނިކަން ބޮޑުވީއެވެ! (ކަލޭގެފާނުގެ أمّة ގެ މީހުންނަށްވެސް ވާނީ ހަމަ އެފަދައިންނެވެ. އެބަހީ: އެ أمّة ތަކެއްގެ ކާފިރުން ކަންތައް ކުރީގޮތަށް رسول އާއިމެދު ކަންތައް ކޮށް رسول ދޮގުކޮށްފިނަމަ ވާނީ ހަމަ އެ أمّة ތަކެއްގެ މީހުންނަށްވެސް ހަމަ ވީގޮތެވެ.)

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَـٰهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ أَوْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى ٱلْأَبْصَـٰرُ وَلَـٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ ٱلَّتِى فِى ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

ލަފުޒީ މާނަ

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ = ކިތައް ރަށްރަށެއް ހެވެ. ❁ أَهْلَكْنَـٰهَا = އަހަރެމެން ހަލާކުކޮށްލެއްވީމެވެ. ❁

وَهِىَ ظَالِمَةٌ = އަހަރެމެން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حَال (އަހަރެމެންގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حَال) ❁

فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا = ފަހެ އަހަރެމެންގެ ބިންމަތިވެގެންވާ (އަހަރެމެންގެ ފުރާޅުތަކުގެ) މަތީގައި ވިރާނާވެގެންވާ

حَالُ. ❁ وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ = އަދި ދޫކޮށްލެވިފައި ބޭނުންނުވެގެންވާ ވަޅެވެ. (އަދި ބޭނުންނުވެގެންވާ ހިލޭވަޅު

ހަލާކުކޮށްލެއްވީ ރަށްރަށެވެ.) ❁ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ = އަދި ގަނޑުވަރު ފަށްގަނޑު (ހިލައް)

ގަނޑުވަރު ރަށްރަށުގައި ދަތުރުކޮށް ނުހިނގަނީ ހެއްޔެވެ؟ ❁ أَفَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ފަހެ އެމީހުން ބިމުގައި ހިނގާބިނގާ

ހިތްތަކެއް ވާނޭ ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ❁ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ = ދެން އެމީހުންނަށް ވިސްނާނެ ހިތްތަކެއް. ❁ يَعْقِلُونَ

بِهَآ = އެހިތްތަކުން އެމީހުން ވިސްނާ فكر ކުރާނޭ. ❁ أَوْ ءَاذَانٌ = ނުވަތަ ކަންފަތްތަކެއް. ❁ يَسْمَعُونَ بِهَا

= އެމީހުން އެކަންފަތްތަކުން އަޑުއަހާނޭ ކަންފަތް. ❁ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى ٱلْأَبْصَـٰرُ = ފަހެ ހަގީގަތުގައި ލޯތައް

ކަނު ނުވެއެވެ. ❁ وَلَـٰكِن تَعْمَى ٱلْقُلُوبُ = އަދި އެހެންނަމަވެސް ހިތްތައް ކަނުވެއެވެ

ކަނުވަނީ. ❁ ٱلَّتِى فِى ٱلصُّدُورِ ﴿٤٦﴾ = މޭތެރޭގައި ހުރި ހިތްތަކެވެ. ❁ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ = އަދި

عَذَاب އަވަސްކުރުމަށް އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ހިތާމަ ހުށަހަޅައެވެ. ❁ وَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥ = އަދި اللّه

އެކަލާނގެ وعد ފުއްދެވުމަށް خِلاف ނުވެވޭނެއެވެ. ❁ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ = އަދި (އޭ رسول اللّه އެވެ.)

ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި އެއްދުވަހަކީ. ❁ كَأَلْفِ سَنَةٍ = އެއްހާސް އަހަރުކަހަލައެވެ. ❁ مِّمَّا

تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ = ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ގުނާ عدد ކުރާ. ❁ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ = އަދި ކިތައް ރަށްރަށެއް ހެއްޔެވެ؟

❁ أَمْلَيْتُ لَهَا = ލުއިކޮށްދެއްވިން ޢަހަރެމެން ޢަހަރެމެން. (އަހަރެމެންގެ أهل ވެރިންނަށް) مُهْلَةُ ދެއްވައި ލަސްކޮށްދިން

(عذاب ވަސްކުރުމަށް) ❁ وَهِىَ ظَالِمَةٌ = އުޅެނިކޮށް (އެބަހީ: އުޅެނިކޮށްގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال .❁ ثُمَّ أَخَذْتُهَا = ދެން މިޒަމާނަށްވަނީ އަޅަގެ ހިފުއްވީމެވެ. (އުޅުނުގެ أهل ވެރިން ހަލާކުކުރުއްވީމެވެ.)

❁ وَإِلَيَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ = އަދި އެނބުރި އައުންވަނީ ހަމަ މިޒަމާނަށްވަނީގެ حضرة އަށެވެ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٥) އަދި އުޅުނުއުޅުނު އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال (އެބަހީ: އުޅުނުއުޅުނުގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال) ކިތައްކިތައް ރަށް މިޒަމާނަށްވަނީ ހަލާކުކުރުއްވިންސުއްވީމެވެ؟ (އެބަހީ: ވަރަށްގިނަ ރަށްރަށް ހަލާކު ކުރުއްވީމެވެ.) އުޅުނުއުޅުނުގައި އުޅުނުއުޅުނުގެ ބިންތަކުގެ މައްޗަށް ފުރުޅައްވައި ހަލާކުވެ ދެވިން ބޮޑުބޯދުވެފައެވެ. އަދި أهل ވެރިޔަކު ނެތި ބޭނުންވެ ދޫކޮށްލެވިގެންވާ ކިތައްކިތައް ވަޅު ގަނޑުނުވެ ވަދުގަދަ ގަނޑުކުރުން ހުރިހާއިރުވާ ކިތައްކިތައް ގަނޑުވަޅު (މިހާރުނެތި ދޫކޮށްލެވިފައިވާ ގޮތުގައިވެއެވެ؟ (އެބަހީ: އެފަދަ ވަރަށްގިނަ ތަންތަން ވެއެވެ. މިކަންކަމުން ދެންނެވިއިރުން عبرة حاصل ކުރަހުރިކަމެވެ.)

(٤٦) އެމީހުން ފަށް ބިމުގައި ހިނގާބިނގާވެ ދަތުރުފަތުރުކޮށް ނުހަދަނީބާވައެވެ. (އެބަހީ: رسول ބާކަމުން ދޮގުކުރި ދިސްވުރިދަ أمّة ތަކެއްވީދޮ ދެކެ عِبْرة حَاصِل ކުރުމަށްޓަކައި ބިމުގައި ހިނގާ ދަތުރުފަތުރު ނުހަދަނީބާވައެވެ.) އަދި ހިނގާބިނގާ ދަތުރުފަތުރުކޮށް ހަދައިފި އެކަންކަމަށް ވިސްނާ فكر ކުރާނެ ހިތްތަކެއް އެމީހުނަށް ވުމަށްޓަކައެވެ. ނުވަތަ އަޑުއަހާ އަހާނެ ކަންފަތްތަކެއް ވުމަށްޓަކައެވެ. ފަށް ހަމަކަށަވަރުން ލޯތައް ކަނުވަ އަނދިރިވެއްޖެތޯވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް މޭތެރޭގެ ދަށުގައިވާ ހިތްތައް ކަނުވަ އަނދިރިވެގެންވަނީއެވެ.

(٤٧) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ.) އެ مشرك ން عذاب އަވަސްކުރުމަށް ކަލޭގާފުޅުގެ އަރިހުން އެދެއެވެ. (ނަމަވެސް الله އެކަމަށްވعد ކުރައްވާފައިވާ ވަގުތެއްވެއެވެ.) الله تعالى އެކަލާނގެ وعد ފުރިހަމަ خلاف ވެވޭނެ ގޮތެއްނުވާނެއެވެ. (އެކަލާނގެ އެ وعد ފުރިހަމަކުރުއްވީމެވެ ހަމަގައިމު އެކަލާނގެ ހިނގަވާނެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި އެއްދުވަހަކީ ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި عَدَد ކުރާ އަހަރުގެ އެއްހާސް އަހަރެވެ.

(٤٨) އަދި އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال މިޒަމާނަށްވަނީގެ مُهْلَة ދީ ވަގުތުދިނި ކިތައްކިތައް ރަށްރަށް ވެއެވެ؟ (އެބަހީ: އުޅުނުއުޅުނުގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވުމާއިއެކުވެސް އެމީހުނަށް عذاب އަވަސް ނުކުރައްވައި ވަރަށްގިނަ ރަށްރަށް ވެއެވެ.) ދެން مُهْلَة ދެއްވުމަށްފަހު މިޒަމާނަށްވަނީ އެމީހުން ހިފުއްވައި ހަލާކު ކުރުއްވީމެވެ. އަދި އެމީހުން އެނބުރި އައުންވަނީ މިޒަމާނަށްވަނީގެ حضرة އަށެވެ.

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَآ أَنَا۠ لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَٱلَّذِينَ سَعَوْا۟ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِىٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى ٱلشَّيْطَٰنُ فِىٓ أُمْنِيَّتِهِۦ فَيَنسَخُ ٱللَّهُ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

ތަރުޖަމާ

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ❁ إِنَّمَآ أَنَا۠ لَكُمْ = މިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށްޓަކައިވާކަން ކަށަވަރު. ❁ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ = ބަޔާންވެގެންވާ نَذِيرْ އަކު ކަމުގައެވެ. ބިރުގަންނަވައިދޭ ބޭކަލަކު ކަމުގައެވެ. ❁ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ފަހެ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުން. ❁ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އަދި صالح عمل ތަކުރި. ❁ لَهُم مَّغْفِرَةٌ = އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ފާފަފުއްސެވުން ހުއްޓެވެ. ❁ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ = މާތްވެގެންވާ ރިޒުގެއް. ❁ وَٱلَّذِينَ سَعَوْا۟ = އަދި މަސައްކަތްކޮށްދުވި މީހުން. ❁ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ = މިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި بَاطِلُ ކުރުމަށް / ނުކުޅެދޭނެކަމަށް. ❁ أُو۟لَٰٓئِكَ = އެމީހުން އެއީ. ❁ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ = ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. ❁ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި މިމަންރަސްކަލާނގެ ނުފޮނުއްވަމެވެ. ❁ مِن رَّسُولٍ = އެއްވެސް رَسُول ބޭކަލަކު. ❁ وَلَا نَبِىٍّ = އަދި نَبِى ބޭކަލަކުވިޔަސް. (ނުފޮނުއްވަމެވެ.) ❁ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ = އެބޭކަލަކު ކިޔަވާ ވިދާޅުވުމެއްގައި ❁ أَلْقَى ٱلشَّيْطَٰنُ = شيطان އާ. އެއްލައިދި ފުރުވި / ވައްދައިލައިފުރުވި. (بَاطل ތަކެއް ވައްދައިލައެވެ.) ❁ فِىٓ أُمْنِيَّتِهِۦ = އެބޭކަލުންގެ ކިޔަވާ ވިދާޅުވުމުގެ ތެރެއަށް. ❁ فَيَنسَخُ ٱللَّهُ = ފަހެ ދުރުކުރައްވާ الله تعالى بَاطِلُ ކުރައްވައި مَنْسُوخُ ކުރައްވައެވެ. (ނައްތައިލެއްވުމެވެ.) ❁ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ = شيطان އެވައްދައިލި بَاطِل ތަކެއް. ❁ ثُمَّ يُحْكِمُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ ۗ = ދެން الله تعالى އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް. (بَاطِل ތަކުން ސަލާމަތްކުރައްވާ خالص ކޮށްދެއްވައެވެ. ❁ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ = އަދި الله تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ❁ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ = އެއީ شيطان އެ ވައްދައިލި ތަކެތި އެކަލާނގެ ލައްވާލެއްވުމަށް. ❁ فِتْنَةً = فِتنَة އެއް ކަމުގައި / މުޞީބާތެއް ކަމުގައި. ❁ لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ =

އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ޝައްކާއި މުނާފިޤުކަމުގެ ބަލިކަށްވާ މީހުންގެ. ۞ وَٱلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުވެ ގަދަވެފައިވާމީހުންގެއާއި. (އެއީ مشرك ންނެވެ.) ۞ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންވަނީ.۞ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ (٥٣) = ކަނޑައެޅިގެން ދުރުވެގެންވާ ދެކޮޅުވެރިކަމެއްގައެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެންގެ ނިސްބަތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނީ ފާޅުކަން ކަށަވަރު نَذِير އަކު ކަމުގައެވެ. (شرك ން ދުރުނުވެ ނުކިޔަމަންތެރިވާމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައާއި عذاب އަތުވެދާނެކަމުގެ ބިރުވެރި خبر ދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައެވެ.)

(٥٠) ފަހެ إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރި މީސްތަކުން ދަންނައެވެ. އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމާއި އަދި މާތްވެގެންވާ ރިޒުގު (قيامة ދުވަހުން) ހުންނަހުއްޓެވެ.

(٥١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް باطل ކޮށް ނުކުޅެދުއްވުމަށް މަސައްކަތްކޮށްދުވާ މީހުން ދަންނައެވެ. އެމީހުން އެއީ ކަނޑައެޅިގެން ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.

(٥٢) (އޭ رسول الله އެވެ.) އެބޭކަލަކު ކިޔަވާ ވިދާޅުވާއިރު އެކިޔަވާ ވިދާޅުވާއެއްގެ ތެރެއަށް شيطان އޭނާގެ باطل ވާހަކަތައް ނުވައްދާ އެއްވެސް رَسول ބޭކަލަކުވިޔަސް އަދި نبي ބޭކަލަކުވިޔަސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުފޮނުއްވަމެވެ. (އެބަހީ: ކުރިން ބޭކަލުންގެ ކިޔަވާވިދާޅުވުމުގެ ތެރެއަށްވެސް شيطان އޭނާގެ باطل ވާހަކަތައް ވައްދައިފައެވެ.) ދެން ފަހެ – الله تعالى އެ شيطان އެ އިލްޤާކުރި އެއްޗެއް – ނައްތައިލައްވައި باطل ކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުގައި الله تعالى އެކަލާނގެ آية ތައް خلاص ކުރައްވައި ރަނގަޅަށް ސާބިތުކުރައްވައެވެ. އަދި الله އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٥٣) އެއީ شيطان އާ އެބޭކަލުންގެ ކިޔަވާ ވިދާޅުވުމުގެ ތެރެއަށް އެ ވައްދާ އެއްޗެއް އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ޝައްކާއި نِفَاقُ ގެ ބަލިކަށްވާ މީހުންގެ ހިތްތަކާއި އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް ހަރުވެ ގަދަވެފައިވާ މީހުންގެ ހިތްތަކަށް فِتْنَة އެއްކަމުގައި އެބަހީ މަގުފުރެދުމެއްކަމުގައި އެކަލާނގެ ލައްވާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިން (مشرك ން) ވަނީ ހަމަކަށަވަރުންވެސް ދުރުވެގެންވާ ދެކޮޅުވެރިކަމެއްގައެވެ. (الله ގެ أمر ތަކާއި خلاف ވެ حقّ އާއި ވަކިން ދުރުގައެވެ.)

وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤۡمِنُواْ بِهِۦ فَتُخۡبِتَ لَهُۥ قُلُوبُهُمۡۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِي مِرۡيَةٖ مِّنۡهُ حَتَّىٰ تَأۡتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغۡتَةً أَوۡ يَأۡتِيَهُمۡ عَذَابُ يَوۡمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾ ٱلۡمُلۡكُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوٓاْ أَوۡ مَاتُواْ لَيَرۡزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ رِزۡقًا حَسَنٗاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾

މުފްރަދާތު

وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ = އަދި علم ގެ أهل ވެރިން ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. ۞ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ حقّ ކަން. ۞ مِن رَّبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ން. ۞ فَيُؤۡمِنُواْ بِهِۦ = ދެން އެމީހުން އެއަށް إيمان ވެ ތެދުކުރުމަށް. ۞ فَتُخۡبِتَ لَهُۥ قُلُوبُهُمۡۗ = އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް އެއަށް (އެ قرآن އަށް) ވަޒަންވެތިވެ ނިކަމެތިވުމަށް. ۞ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى އެއީ. ۞ لَهَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ = ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވި މީސްމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٥٤﴾ = ސީދާވެގެންވާ މަގަށް. ۞ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފަރުވި މީސްމީހުން ހުއްޓިހުންނާނެއެވެ. ۞ فِي مِرۡيَةٖ مِّنۡهُ = އޭގެއިހުގައި (އެ قرآن އާއިމެދުގައި) ޝައްކުގައިވުމުން. ۞ حَتَّىٰ تَأۡتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ = އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަސް އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން. ۞ بَغۡتَةً = ކުއްލިއަކަށް. ۞ أَوۡ يَأۡتِيَهُمۡ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން. ۞ عَذَابُ يَوۡمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾ = (އެކަށީގެންނުވާ رحمة އެއް ނެތް ދުވަހެއްގެ عذاب . (އެއީ بدر ގެ ދުވަސް / ނުވަތަ قيامة ދުވަސް – واللّه أعلم) ۞ ٱلۡمُلۡكُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ = އެދުވަހުން ވެރިކަމާއި ބާރުވެރިކަން ހުރީ اللّه އަށެވެ. ۞ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡۚ = އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި حكم ކުރައްވާނެއެވެ. ۞ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = ފަހެ إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރި މީސްމީހުން. (ދަންނަވާށެވެ.) ۞ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ = އެމީހުންނަކީ نعمة ގެ ސުވަރުގެތަކުގައެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = އަދި ކާފަރުވި މީސްމީހުން. ۞ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا = އަދި މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި. ۞ فَأُوْلَٰٓئِكَ = ފަހެ އެމީހުން. (ދަންނަވާށެވެ.) ۞ لَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٥٧﴾ = އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަމަ ނިކަމެތިކުރުވަނިވި عذاب އެވެ. ۞ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ

އަދި هجرة ކުރި މީސްތަކުން. ❁ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ = الله ގެ މަގުގައި.❁ ثُمَّ قُتِلُوٓاْ = ދެން އެމީހުން قتل ވި. ❁ أَوْ مَاتُوٓاْ = ނުވަތަ އެމީހުން މަރުވި. ❁ لَيَرْزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ = ހަމަކަށަވަރުން الله އެމީހުންނަށް ރިޒުގު ދެއްވާހުށްޓެވެ. ❁ رِزْقًا حَسَنًا = ރަނގަޅުވެގެންވާ ރިޒުގަކުން. (ގިނަވެގެންވާ ثواب ނ) ❁ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالىއީ. ❁ لَهُوَ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެންމެހެޔޮކޮށް ރިޒުގު ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.❁

إجْمَالِي މާނަ

(٥٤) އަދި އެކަލާނގެ އެކަން ކުރެއްވީ – (އެބަހީ: شيطان އެޅުއްދެވި އެއްޗެއް ނަފީކުރައްވައި باطل ކުރައްވައި އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް خلاص ކުރައްވައި ސާބިތުކުރެއްވީ) علم ގެ أهل ވެރިންނަށް އެ قرآن ހަގީގަ آية ތަކެއް އީ ހަމަ حقّ ކަން ދެނެގަނެ ދެން އެއާޔަތްތަކަށް إيمان ވެ ތެދުކޮށް އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތައް އެ قرآن އަށް މަޑުމައިތިވެ ކިޔަމަންވެ ބިރުވެތިވުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އީމާންވި މީސްތަކުންނަށް ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށް މަގުދައްކަވާ އަދި ދެއްކަވާ ކަލާނގެކަން ކަށަވަރެވެ.

(٥٥) އަދި كافروވި މީސްތަކުން އެ قرآن އާއިމެދު ޝައްކުގައި ވުމުން ދިޔައީންނެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް قيامة قائم ވެއްޖައުމަތެން ދާންދެންނެވެ. ނުވަތަ (އާކިރުންނަށް) އެއްވެސް رحمة އެއްނެތް ދުވަހެއްގެ عذاب އަތުވެއްޖައުމަތެން ދާންދެންނެވެ. (އެދުވަހަކީ قيامة ދުވަހެވެ. / ނުވަތަ بَدر ގެ ދުވަހެވެ.) والله أعلم

(٥٦) އަދި އެދުވަހުން އެންމެހައި ވެރިކަމާއި ބާރުވެރިކަމާއި ހަމަ الله އަށް خاصّ ވެގެންނެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ މެދުގައި حكم ކުރައްވާހުށްޓެވެ. ފަހެ إيمان ވެގެން صالح عمل ތައް ކުރި މީސްތަކުން نعمة ތަކުގެ ސުވަރުގެތަކުގައެވެ.

(٥٧) އަދި كافر ވެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީސްތަކުން (ދަންނައެވެ.) އެމީހުންނަށް ހުރީ ހަމަ ނިކަމެތިކުރުވަނިވި عذاب އެވެ.

(٥٨) އަދި الله ގެ މަގުގައި هجرة ކޮށްފައި ދިޔަ މީސްތަކުން ދެން އެމީހުން (އެކަމުގައި) قَتل ވެފައި ނުވަތަ މަރުވެފައިވާ މީހުން (ދަންނައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެމީހުންނަށް ރަނގަޅުވެގެންވާ ރިޒުގެއް ދެއްވާހުށްޓެވެ. (އެއީ ގިނަވެގެންވާ ثواب އާއި ދަރުމަތެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އެންމެ ހެޔޮކޮށް ރިޒުގުދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.

لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلاً يَرْضَوْنَهُۥ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ ٱلْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾

ލުޣަތު

لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلاً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެމީހުން (އެބަހީ: هجرة ކޮށް ހިނދުގައި قتل ވ މަރުވިޔަސް) ވަނަތަން ވަދުއްވާ ހުއްޓެވެ. ❁ يَرْضَوْنَهُۥ ۗ = އެމީހުން އެތަނަކަން ރުހޭނެ (އެއީ މާތްވެގެންވާ ސުވަރުގޭގައެވެ.) ❁ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه ވީ. ❁ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ = ހަމަކަށަވަރުން (هجرة ކުރިމީހުންގެ حقيقة ތެދު) ދަންނަވޮޑިގެންވާ އަދި ކާފަރުގެ ޢަޛާބު ލަސްކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ ❁ ذَٰلِكَ = އެގޮތެވެ. (މިކަމުގެ ތެރެއިން) ❁ وَمَنْ عَاقَبَ = އަދި عُقُوبة ދިނުމާ. (އަނިޔާވެރި بَغَاوة ކުރިމީހާ) ❁ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ = އޭނާއަށް ދެ عُقُوبة ދިނުން ވަރަކަށް. (އަނިޔާވެރިކުރަމުން) ❁ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ = ދެން (އަނބުރާވެސް) އޭނާގެމައްޗަށް بَغَاوة ކުރިއްޖެއަށް. ❁ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُ ۗ = ހަމަކަށަވަރުން ވާނެއެވެ اللّه تعالى އެމީހަކަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުންވާނެއެވެ اللّه تعالى ވީ. ❁ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ = ކަށަވަރުން عَفوء ކުރައްވާ، ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ. (އެބަހީ: އެހެންވާ نصر ދެއްވާ:- އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަކަމުން ދެއްވާ نصر އެވެ.) ❁ بِأَنَّ ٱللَّهَ = އެކަމީ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى . ❁ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ = ދުވާލުގެ ތެރެއަށް ރޭގަނޑު ވައްދަވައެވެ. ❁ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ = އަދި ރޭގަނޑުގެ ތެރެއަށް ދުވާލު ވައްދަވައެވެ. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ވީ. ❁ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ = އަޑުއައްސަވާ، ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ ذَٰلِكَ = އެއީ. (އެބަހީ: ދުވާލުގެތެރެއަށް ރޭގަނޑު ވައްދަވައި ރޭގަނޑުގެ ތެރެއަށް ދުވާލު ވައްދަވައި އަރައްޕަވަސް) ❁ بِأَنَّ ٱللَّهَ = އެކަމީ ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى ❁ هُوَ ٱلْحَقُّ = އެއީ حقّ إله ކަމުގައިވާތީއެވެ. ❁ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން (އެ مشرك ން) އަޅުކަމާއި دعاء ކުރަމުން ގެންދާ (ބުދުތަކު) އެއީ. ❁ مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި.❁ هُوَ ٱلْبَٰطِلُ = އެއީ ހަމަ بَاطِل ތަކެއްކަމުގެ. ❁ وَأَنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللّه تعالى.❁ هُوَ ٱلْعَلِىُّ

ٱلْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ = އެއީ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ހަރުބޮޑު ކަލާނގެއެވެ.۞ أَلَمْ تَرَ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަނީތޯއެވެ.۞ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އުޑުން ވާރޭވެއްސެވިއެވެ. ۞ فَتُصْبِحُ ٱلْأَرْضُ = ދެން ބިންގަނޑު ވެއެވެ. ۞ مُخْضَرَّةً = ފެހިވެގެންވާ އެއްޗެއްކަމުގައި. ۞ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އެންމެ ހިތްހެޔޮ ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި އޯގާވަންތަ - އަދި خبر ވާއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٩) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން (އެބަހީ: هجرة ކުރުމުގައި قتل ވެ މަރުވެގެންދިޔަމީހުން) ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ތަނަކަށް އެކަލާނގެ އެމީހުން ވައްދަވާހުށްޓެވެ. (އެއީ މާތްވެގެންވާ ސުވަރުގެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި ކުއްލިއަކަށް عقوبة ނުދެއްވާ ކާމިލު ކަލާނގެއެވެ.

(٦٠) އެގޮތީ މިކަމެއް ވީކަމަށް ނުވާތީ ބަލިކަން އަނިޔާއެއްލާ بغاوة ކުރި މީހަކަށް ފަހު އެކުރި ކަނޑައެޅިގެންވާ އަނިޔާއި عقوبة ދެއްވާފަދަ ކޮށްފާ އެހާއަކަށް އަދަބުދީ އަނިޔާވެރިވި عقوبة ދިނުމުގެއްގެ ހަމަކަށަވަރުން (އެހާއަކަށް އެއަނިޔާކުރި މީހާގެ މައްޗަށް) الله تعالى އެހާއަކަށް نَصْرُ ދެއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ عفوء ކުރައްވާ ބޮޑު އަދި ފާފަފުއްސަވާ ގަދަފަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٦١) އެއީ - (އެބަހީ: އެދެއްވާ نصر އަކީ އެކަލާނގެ ކުދުރަތުވަންތަ ކަމުން ދެއްވާ نصر އެވެ.) އެގޮތީ الله تعالى ދުވާލުގެ ތެރެއަށް ރޭގަނޑު ވައްދަވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ތެރެއަށް ދުވާލު ވައްދަވައެވެ. އެބަހީ: އެކަލާނގެ ރަޙްމަތާއި ކުދުރަތުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެފަދަ އެކަލާނގެ ކުދުރަތުން ވަނީ ތިބާކަމާ އެކުއިންސާނާކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٢) އެއީ - އެބަހީ: ރުހުމާ އެކަލާނގެ ތިބާރުކުރާ ކަމަށެވެ ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އެއީ حقُّ ވަންތަ إله ކަމުގައި ވާކަމެވެ. އަދި އެ مشرك ންގެމީހުން އެކަލާނގެ ދޫކޮށް އެތަކެއްޗަށް (އަޅުކަމަށް) ގޮވާ دعاء ކުރާ އެންމެހައި ތަކެއްޗަކީ ހަމަ ސިފަ باطل ތަކެއްޗެވެ. އެއްވެސް މާނައެއްގައި إله އެއްނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ހަރުބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٣) (އޭ رسول الله އެވެ!.) ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އުޑުން ވާރޭވެއްސެވިކަން ކަލޭގެފާނު އެނގިވަޑައިގެންފައި ނުވޭތޯއެވެ؟ އެބަހީ އެނގިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ބިންގަނޑު ފެހިއެއްޗެއްކަން ވެއެއެވެ. އެބަހީ: ގަސްތަކެއް ފެހިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އަންގަހައި ކުރިހުރި އެއްޗެއްސަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ އަދި خبر ކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلْغَنِيُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلْأَرْضِ وَٱلْفُلْكَ تَجْرِي فِي ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ وَيُمْسِكُ ٱلسَّمَآءَ أَن تَقَعَ عَلَى ٱلْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ ٱلَّذِيٓ أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۖ فَلَا يُنَٰزِعُنَّكَ فِي ٱلْأَمْرِ ۚ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِن جَٰدَلُوكَ فَقُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

ލަފްޒީ މާނަ

لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ = އުޑުތަކުގައިވާހާ ތަކެތި މިލްކުވެ خاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. ✻ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ۗ = އަދި ބިމުގައިވާހާ ތަކެއްޗެވެ. ✻ وَإِنَّ ٱللَّهَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى މި. ✻ لَهُوَ ٱلْغَنِيُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ފުދިވޮޑިގެންވާ حَمْد އާއި تَعْرِيف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ✻ أَلَمْ تَرَ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގޮތް ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވައިތޯއެވެ؟ އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައިތޯއެވެ؟ ✻ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ކަލޭމެންނަށް ކިޔަމަންކޮށްދެއްވައިފިކަން. ✻ مَّا فِي ٱلْأَرْضِ = ބިންމަތީގައިވާހާތަކެތި. ✻ وَٱلْفُلْكَ تَجْرِي = އަދި ނައުތަކަށް (ފުށުގައި ދުވާ އުޅަނދުފަހަރު) ދުވުމެވެ. ✻ فِي ٱلْبَحْرِ = ކަނޑުގައި. ✻ بِأَمْرِهِۦ = އެކަލާނގެ أَمْر ފުޅުން. ✻ وَيُمْسِكُ ٱلسَّمَآءَ = އަދި އެކަލާނގެ އުޑު ހިފަހައްޓަވައެވެ. ✻ أَن تَقَعَ عَلَى ٱلْأَرْضِ = ބިންމަތިއަށް ވެއްޓުމަށް ނުދީ. ✻ إِلَّا بِإِذْنِهِۦٓ = އެކަލާނގެ އިޛުނަފުޅުގެންމެނުވީ. ✻ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى މީސްތަކުންނާމެދުގައި. ✻ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾ = ކަނޑައެޅިގެން އޯގާވަންތަ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުކަލާނގެއެވެ. ✻ وَهُوَ ٱلَّذِيٓ = އަދި ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ✻ أَحْيَاكُمْ = ކަލޭމެން ދިރުއްވީ. ✻ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ = ދެން ކަލޭމެން މަރުއްވަނީ / މަރުއްވާނީވެސް. ✻ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ = ދެން (އަލުންވެސް) ކަލޭމެން ދިރުއްވާނީ. ✻ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން إِنْسَان އާ (اللّٰه ގެ نعمة އަށް) ނާޝުކުރުވެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާ އެއްޗެވެ. ✻ لِّكُلِّ أُمَّةٍ = ކޮންމެ أمّة އަކަށް. ✻ جَعَلْنَا مَنسَكًا = މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ مَنْسَك އެއް ލެއްވީމެވެ. (عيد ކުރުން ތަނަވަސް ވަގުތެއް - ޙަޖި ޤުރުބާނުގެ ތަނަވަސް ވަގުތެއް / ذَبَح ކުރުމެއް.) ✻ هُمْ نَاسِكُوهُ = އެއުރެން عيد ކޮށް ذَبَح ކޮށް ކަތިލާ ހަދާނީ ހަމަ އެގޮތުންނެވެ. (ކޮންމެ ބައެއްގެވެސް އެބައިމީހުންގެ ވަގުތެއް ތަނަވަސްކުރެއްވީމެވެ.) ✻ فَلَا يُنَٰزِعُنَّكَ = ފަހެ އެއުރެން

ކަލޭގެފާނާއި އަރައިރުމަށް جَدَل ނުކުރާނިސްކަމެވެ!۞ فِي ٱلْأَمْرِ ج = ކަންތަކުގައި. (ذَبح ކުރުމާއި ގުޅިގެންވާކަމުގައި)

۞ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ صلى = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ! ۞ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުވަނީ ކަނޑައެޅިގެން ތެދުމަގެއްގައެވެ. ۞ مُّسْتَقِيمٍ (٦٧) = ސީދާވެގެންވާ. ۞ وَإِن جَـٰدَلُوكَ = އަދި އެމީހުން يعني: مشرك ން ކަލޭގެފާނާއި جدل ކުރިއްޔާ. ۞ فَقُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ = ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! الله ދަންނަވޭގޮތުން ބޮޑެވެ. ۞ بِمَا تَعْمَلُونَ (٦٨) = ކަލޭމެން ތިޔަކުރާ ކަންތައް.۞

إجْمَالي މާނަ

(٦٤) އުޑުތަކާއި އަދި ބިމުގައިވާހާތަކެތި މިލްކުވެ ވެގެންވަނީ خاصّ ހަމަ الله އަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އަމިއްލަ ذات ފުދިގެންވާ ފުދިވޮޑިގެންވާ އަދި حمد އާއި تعريف ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެކަން يقين އެވެ.

(٦٥) (އޭ رسول الله އެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ބިމުގައިވާހާ އެއްޗެއް ކަލޭމެންނަށް (އިންސާނުންނަށް) ބޭނުމަށް الله تعالى ކިޔަމަންތެރިކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ނަޔަށްދުވާ ބޯޓުތައް އެކަލާނގެ أمر ފުރަމާނުން ކަނޑުގައި ދުވެއެވެ. މިކަންކަން ދަންނަވާލީ ކީއްވެގޮތެއްތޯއެވެ؟ އެބައީ: ދަންނަވާލީ ކިޔަމަންތެރިކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިޒުނަފުޅާނުލައި ބިމުގެ މައްޗަށް އުޑުވެއްޓުމަކަށް ނުދެއްވައި އެކަލާނގެ ހިފަހައްޓަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ މީސްތަކުންނަށް ނަރަމް އާރާމާއި އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٦٦) (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ.) ކަލޭމެން ހައްދަވާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން މަރުއްވަވައެވެ. ދެން (އަލުން محشر ކުރުއްވުމަށް) ކަލޭމެން ދިރުއްވާނީވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާއީ (الله ގެ نعمة އަށް) ނާޝުކުރުވުން ބޮޑުމީހެކަން ކަށަވަރެވެ.

(٦٧) ކޮންމެ أمّة އަކަށްވެސް ޢިބާދަތްކުރާކަލާނގެ مَنْسَكُ އެއް ލެއްވީމެވެ. (އެއީ قُرْبَان ކޮށް ގުޅިއްޖެހުމާ عيد ކޮށް ހަދާނޑުތަކާއި ވަގުތުތަކެވެ.) އެތަނުގާނުގައި އެބަޔަކު قربان ކޮށް عيد ކޮށް ހަދައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ޝަރުޢެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ قربان ކުރުމާ عيد ކުރުމުގެ ކަންތަކުގައި އެމީހުން ދެކޮޅަށް جَدَلُ ނުކުރާނިސްކަމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަށް دعاء ކުރައްވައި ހައްދަވާ ނުވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވަނީ ހަމަ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގެއްގައެވެ.

(٦٨) އަދި އެ مشرك ންގެމީހުން ކަލޭގެފާނާ جَدَل ކޮށްހަދައިފިއްޔާ ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތައް الله ދަންނަވޭގޮތުން ބޮޑެވެ.

ٱللَّهُ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فِيمَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٧٠﴾ وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗا وَمَا لَيۡسَ لَهُم بِهِۦ عِلۡمٞۗ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٖ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٖ تَعۡرِفُ فِي وُجُوهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلۡمُنكَرَۖ يَكَادُونَ يَسۡطُونَ بِٱلَّذِينَ يَتۡلُونَ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِنَاۗ قُلۡ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرّٖ مِّن ذَٰلِكُمُۗ ٱلنَّارُ وَعَدَهَا ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

ތަރުޖަމާ

ٱللَّهُ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ الله ކަލާނގެ ދުވަހު حكم ކުރައްވާހުށީމެވެ.◈ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން. ◈ فِيمَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ = ކަލޭމެން އެކަމެއްގައި إختلاف ވެގަތުގައިވީ ކަންތަކާއިމެދު. ◈ أَلَمۡ تَعۡلَمۡ = ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވޮޑިގެންނުވޭހެއްޔެވެ؟. ◈ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ◈ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ = އުޑުގައި ބިމުގައިވާހާކަމެއް / ހަމަ އެއްޗެއް. ◈ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍۚ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަން (އެބަހީ: ދެނެވޮޑިގެންވުން) ވަނީ ފޮތެއްގައެވެ. އެބަހީ: ފޮތެއްގައި ލިޔެވި ރައްކާކުރެވިގެންނެވެ.◈ إِنَّ ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތައް (އެބަހީ: އެލިޔުއްވުން / ނުވަތަ خلق ތަކުންގެ ދުވަހު حكم ކުރެއްވުން.) ◈ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٧٠﴾ = الله تعالى އަށް ފަސޭހަ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.◈ وَيَعۡبُدُونَ = ހަމަ އަޅުކަން – يعنى: مشرك ންގެ އުޅުން – އަޅުކަންކުރަނީއެވެ.◈ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި.◈ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗا = އެއަށް (އަޅުކަންކުރުމަށް) އެއްވެސް دليل އެއް ބާވައިލައްވާފައިނުވާ ތަކެއްޗަށް. (ބުދުތަކަށް) ◈ وَمَا لَيۡسَ لَهُم بِهِۦ عِلۡمٞۗ = ހަމަ (އެއީ إله ންކަމުގެ) އެއްވެސް އެނގުމެއް އެމީހުންނަށް ނުވާ ތަކެއްޗަށް. ◈ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٖ ﴿٧١﴾ = ހަމަ އަނިޔާވެރިންނަށް އެއްވެސް نصر ވެރިޔަކު قيامة ދުވަހުން ނުވެއެވެ. ◈ وَإِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ = ހަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކިޔަވައިދެވޭއިރު. ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٖ = ބަޔާންވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް. ◈ تَعۡرِفُ فِي وُجُوهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ = ކާފިރުވި މީސްތަކުންގެ މޫނުމަތިން ކަލޭގެފާނަށް ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ◈ ٱلۡمُنكَرَۖ = ނުރުހުން.◈ يَكَادُونَ يَسۡطُونَ = އެމީހުން ހަމަލައިދޭން ތަޅައިގަތުމަށް ގާތްވެގެންވެއެވެ.◈ بِٱلَّذِينَ يَتۡلُونَ عَلَيۡهِمۡ = އެމީހުންނަށް ކިޔަވައިދޭ މީހުންގެ

ދައްކަން (مؤمن ންގެ މައްޗަށް) ◈ ءَايَـٰتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް.◈ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ◈ أَفَأُنَبِّئُكُم = ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންނަށް خبر ދެއްވަންޏާއްތޯ؟◈ بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ = އެއަށްވުރެ ކަލޭމެންނަށް ނުބައިވެގެންވާކަމެއްގެ ވާހަކައިން.◈ ٱلنَّارُ = އެއީ ނަރަކައެވެ. އަލިފާނެވެ. ◈ وَعَدَهَا ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا = ކާފިރުވީ މީސްތަކުންނަށް الله وعد ކުރައްވާފައިވާ. ◈ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾ = އެއީވާ އެނބުރިދިޔުމަށް ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ. ◈

إجْمَالِي މާނަ

(٦٩) އަދި އެކަމަކާމެދު ކަލޭމެން ދެބަސްވެ إختلاف ވެކަމުގައިވީ ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭމެންގެ މެދުގައި الله حكم ކުރައްވާހުށްޓެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހުންނެވެ.

(٧٠) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ.) އުޑުގައި ބިމުގައިވާހާ އެއްޗެއް (އަދި ވާހާކަމެއް) الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގެން ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ (އެކަން އެނގިވަޑައިގެންނެވޭނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެދެނެވޮޑިގެންވުމަކީ އެއީ ފޮތެއްގައި ލިޔެވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ. (އެއީ قيامة އާއި ހަމައަށް ވާނެ ހުރިހާކަމެއް الله ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތެވެ. أمّ الكتاب އެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެލިޔުއްވުން ނުވަތަ خَلْقُ ތަކުންގެ މެދުގައި حكم ކުރެއްވުން އެއީ الله تعالى ގެ حضرة އަށް ފަސޭހަ ލުއިކަމެކެވެ.

(٧١) އަދި އެ مشرك ންގެ މީހުން الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރަނީ އެކަމަކަށް އެކަލާނގެ ހުއްދަ ދެއްވާފައިނުވާ މައްޗަށް އެއްވެސް دليل އެއް حجّة އެއް ބާވައިލައްވާފައިނުވާ އެއްޗެއް ކަމަކަށްވެ. (އެއީ ބުދުތަކާއި އެފަދަ ބާރު އެއްޗެކެވެ.) އަދި އެތަކެތި އެއީ إله ކަމުގައި އެއްވެސް އެނގުމެއް އެމީހުންނަށް ނެތް ތަކެއްޗަކަށެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް - مشرك ންނަށް نصر ދޭނޭ އެހެންވެސް قيامة ދުވަހުން ނުވާނެއެވެ.

(٧٢) އަދި بيان ވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް މުއްމިނުން އެމީހުންނަށް ކިޔަވައިދެއްވާއިރު (އެމީހުންނަށް ކިޔަވައިދެއްވާއިރު) ކާފިރުންގެ މޫނުތަކުގެ މަތީ ނުރުހުމާ ދެކޮޅުވެރިކަން ކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގެންނެވޭނެއެވެ. އެކަން އެނގިވަޑައިގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ أية ތައް އެމީހުންނަށް ކިޔަވައިދޭ މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން ހަމަލާދީ ތަޅައިގަތުން ގާތްވެގެންވެއެވެ. (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު (އެ مشرك ންނަށް) ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭމެންނަށް އެއަށްވުރެ ނުބައިކަމެއްގެ خبر އަހުރެން ކަލޭމެންނަށް ދެންނަވާނަމުހެއްޔެވެ؟ އެއީ ކާފިރުންނަށް الله وعد ކުރައްވާފައިވާ ނަރަކައެވެ. އަލިފާނެވެ. އެއީ އެނބުރި ދާން ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُوا۟ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُوا۟ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ ٱللَّهُ يَصْطَفِى مِنَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ ٱلنَّاسِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٧٦﴾

ލަފްޒީ މާނަ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ❁ ضُرِبَ مَثَلٌ = މިސާލެއް ޖެހިވަޑައިގެންފިއެވެ. ❁ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥٓ = ފަހެ ކަންފަތް އަޅާ ކަނޑައެޅިގެން އަޑުއަހާށެވެ! ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ގޮވާލައި / ދުޢާކުރާ. ❁ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ❁ لَن يَخْلُقُوا۟ ذُبَابًا = އެއްގޮތަކުން މެއްސެއްވެސް ނުހައްދާނެއެވެ. ❁ وَلَوِ ٱجْتَمَعُوا۟ لَهُۥ = އެކުލެވިގެން ތަނެއްގައި އެކަމަށް جمع ވިޔަސް. ❁ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا = އަދި އެތަކެތީގެ ކިބައިން ދޫ ދަމައިގަނެގެން އެއްޗެއް ގެންދިޔަޔަސް. ❁ لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ = އެތަކެތީގެ ކިބައިން އެއްޗެއް ނިދިދައިގަނެވޭ ސަލާމަތްކޮށް ނުދެވޭނެއެވެ. ❁ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ = އެދޭމީހާ يعنى: އަޅުކަމުގެ إله ކަމުގައި ބުނާ ނިކަމެތިވެގެން ވެއެވެ. ❁ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ = އަދި އެދޭ އެއް - އެބަހީ: މާދި ނިކަމެތިވެގެންވެއެވެ. ❁ مَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ = އެމީހުން الله އަށް قَدَر ކުރެއް إحترا ނުކުރެއެވެ. ❁ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ = އެކަލާނގެއަށް قدر ކުރަން إحترام ކުރުން حقّ ވާފަދައިން. ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى . ❁ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ވަރުގަދަވަންތަ ވަންތަ އަދި عزّة ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ ٱللَّهُ يَصْطَفِى مِنَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ = الله تعالى މަލާއިކަތުން ބަޔަކު ޚާއްޞަކޮށް خاصّ ކުރައްވާ إختيار ކުރައްވައެވެ. ❁ رُسُلًا = رسول ން. ❁ وَمِنَ ٱلنَّاسِ = އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިންވެސް. (إختيار ކުރައްވައެވެ.) ❁ إِنَّ ٱللَّهَ = ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى މީ. ❁ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ = އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ = އެބައިމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި އޮތްކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެބަހީ: އެބައިމީހުން ކުރިން ކުރި ކަންތައް އެވެ.) ❁ وَمَا خَلْفَهُمْ = އަދި އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުގައި އޮތް ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ وَإِلَى ٱللَّهِ = އަދި ހަމަ الله حضرة އަށެވެ. ❁ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ = ކަންތައްތައް ރުޖޫޢަވާނީ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٧٣) އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. (ކަލޭމެންނަށް) مِثَال އެއް ޖެހިވިއްޖެއެވެ. ކަލޭމެން އެއަށް ކަންލައި އަހާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ފިޔަވައި އެމަކަލުންނަށް ކަލޭމެން ދުޢާކުރާ ތިމަކަލުންނަށް (ބުދުތަކާއި އެފަދަ ތިމަކަލުންނަށް) އެންމެ މެހިއެއްވެސް ނުހެއްދިވޭނެއެވެ. އެކަމަށްޓަކައި އެހުރިހާ މަކަލުން ޖަމާވިޔަސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ބުދުތަކަށް ބަރަކާތް ލިބުމަށްޓަކައި ލާފައިވާ ކާތަކެތި (ކާށިތެލާއި އެފަދަ ތަކެތިފަދަ އެއްޗެއް) އެމެހި ހުއްޓަސް ޖަހައިގަނެ އެއްލައިދާ ހިނދު އެއްޗެއް އެމެހިން ރައްދުކޮށް ސަލާމަތްކޮށް ނުގަނެވޭނެއެވެ. އެދޭއްޗަކީ ހަމަ ނިކަމެތި ބަލި ދެއްޗެކެވެ. ޒީ ޤީމަތް ނުވާ އެއްޗެކެވެ. ވަކި ޢިލްމެއް ނެތް ދެއްޗެކެވެ. ބަލިކަލަވެގެންވާ (ދަތިވާ އެއްޗަކީ މެހިއެވެ.) އަދި ދެއްޗެއްގެ ބާރު ނެތްކަމުގައި އެއްފަދަ ދެއްޗެކެވެ. އަދި އޭގެ ދެވަނަ ބާރުނެތް ކަމުގައި އެހެންމެ ދެއްޗެއް ނެތްކަމުގައިވެވެ.ދިނުމުގައި ތަޅުމަށް ތަކެތި ވެއްޖެ. والله أعلم)

(٧٤) އެމީހުން އެބަހީ: مشرك ން الله އަށް قدر ކުރުން إحترام ކުރުން حقّ ވާގޮތަށް ވަރަށް قدر ކޮށް إحترام ނުކުރެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ ކަށަވަރުންވެސް ގަދަފަދަވަންތަ عزّة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٥) الله تعالى މަލާއިކަތުންގެ ތެރެއިން رسول ން إختيار ކުރައްވައި خاصّ ކުރައްވައެވެ. (އެއީ جبريل ފަދަ ميكائيل ފަދަ........ މަލާއިކަތުންނެވެ.) އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިންވެސް އެކަލާނގެ رسول ން إختيار ކުރައްވައި خاصّ ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى އީ އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٦) އެބޭކަލުންގެ ކުރިމަތިވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެބަހީ: އެބޭކަލުން ހެއްދެވުމުގެ ކުރިންވެސް އެބޭކަލުންގެ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.) އަދި އެބޭކަލުންގެ ފަހަތުވެސް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެބަހީ: އެބޭކަލުން ފަނާވުމުގެ ފަހުން ހިނގާނެ ކަންތައްވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ކަންތައްތައް ރުޖޫޢަވެ ނިމުންވަނީ ހަމަ الله ގެ حضرة އަށެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۩ (٧٧) وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦۚ هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٍۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمۡ إِبۡرَٰهِيمَۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ مِن قَبۡلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيۡكُمۡ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِۚ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ فَنِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ (٧٨)

މުރާދު

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ = އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ!۞ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ = ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ربّ އަށް رُكوع ކުރާށެވެ! އަދި سَجدَة ކުރާށެވެ! އަދި އަޅުކަންކުރާށެވެ!۞ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ = އަދި ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތައްކުރާށެވެ! ۞ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۩ (٧٧) = ކަލޭމެން ކާމިޔާބުވުމަށްޓަކައެވެ. ۞ وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ = އަދި ކަލޭމެން الله އަށްޓަކައި (الله ގެމަގުގައި) جهاد ކުރާށެވެ.۞ حَقَّ جِهَادِهِۦ = އެކަލާނގެ މަގުގައި جِهَاد ކުރުން حقّ ވެގެންވާ ގޮތުގައިން. ۞ هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ = އެކަލާނގެ ކަލޭމެން (އެކަލާނގެ دين އަށްޓަކައި) إختيار ކުރެއްވިއެވެ. ۞ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންގެ މައްޗަކަށް ނުލައްވައެވެ.۞ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٍ = ދީނުގައި އުނދަގޫ ކަމެއް ނުލައްވައެވެ.۞ مِّلَّةَ أَبِيكُمۡ إِبۡرَٰهِيمَ = އަދި - ކަލޭމެންގެ ބައްޕައަކަށްވާ إبراهيم عليه السّلام ގެ مِلَّةُ ގައި (دين ގައި) ހިފަހައްޓާށެވެ!۞ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ = ކަލޭމެންނަށް مُسْلمުންގެ ނަމުން ނަންދެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ.۞ مِن قَبۡلُ = މީގެކުރިން (އެބަހީ: قرآن ގެ ކުރިން. އިސްވެދިޔަ شريعة ތަކުގައި) ۞ وَفِي هَٰذَا = އަދި މި ފޮތުގައި قرآن ގައިވެސް. ۞ لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ = އެބޭ رسول (صلّى اللّه عليه وسلّم) ވުމަށްޓަކައެވެ.۞ شَهِيدًا عَلَيۡكُمۡ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއަކަށް ވުމަށްޓަކައި. ۞ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ = އަދި ކަލޭމެން ހެކިވެރިންނަކަށް ވުމަށްޓަކައެވެ.۞ عَلَى ٱلنَّاسِ = މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް.۞ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ = ފަހެ (އެހެންވީ) ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ!۞ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭށެވެ!۞ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ = އަދި الله

ގެ حضرة ން ކަލޭމެން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަންނާށެވެ! (އެކަލާނގެއަށް އިތުބާރުކޮށް وكيل ކުރާށެވެ!.)۞ هُوَ مَوْلَٰكُمْ ۖ = ކަލޭމެންގެ ސަރުކާރުކުރައްވާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. ۞ فَنِعْمَ ٱلْمَوْلَىٰ = އެއީ (އެފަދަ އެހެންވެރިއަކުންނާ) ރަނގަޅު ވެރިޔާއެވެ. ۞ وَنِعْمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾ = ހަމަ އެއީ (އެފަދަ އެހެން نصر ވެރިއަކު ނުވާ) ރަނގަޅު نصر ވެރިޔާއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٧) އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ رَبّ އަށް رُكُوع ކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން އެކަލާނގެއަށް سَجِدَة ކުރާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރާށެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ކާމިޔާބުވުމުގެ أمّيد ގައެވެ. ނަސީބުވެރިވުމަށެވެ.

(٧٨) އަދި ކަލޭމެން اللّه ގެމަގުގައި جهاد ކުރޭ ހަމަގޮތަށް މަސައްކަތްކޮށްގެން حقّ ވާ ވަރަށް އެކަލާނގެ މަގުގައި جِهاد ކުރޭ ހަމަގޮތަށެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެމައްޗަށް دين ގައި އެކަލާނގެ އެއްވެސް ދަތިއެއް އަޅުއްވާފައެއް (ނުހުރުމުގެ ވެރިކަން) ނުލައްވައެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ބަފައިކަލުން ކަމުގައިވާ إبراهيم عليه السّلام ގެ دين ގައި ކަލޭމެން ހިފަހައްޓާށެވެ! އިސްވެދިޔަ ފޮތްތަކާއި شريعة ތަކުގައިވެސް ކަލޭމެންނަށް مسلم ންގެ ނަމުން ނަންދެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި މިހިރި قرآن ގައިވެސް އެހެން ކަލޭމެންނަށް ދެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެކަން އެހެން އެހެއްދެވީ رسول (صلّى اللّه عليه وسلّم) ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއަކު ކަމުގައި ހުންނެވުމާއި އަދި ކަލޭމެންވެސް އެހެންމީހުން މީސްތަކުންގެމައްޗަށް (قيامة ދުވަހުން) ހެކިވެރިންކަމުގައި ވުމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ އެހެންވީ ކަލޭމެން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! އަދި ކަލޭމެން ޒަކާތްދޭށެވެ! އަދި اللّه ގެ حضرة ން ކަލޭމެން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަންނާށެވެ! އެކަލާނގެއަށް އިތުބާރުކޮށް وكيل ކުރާށެވެ! ކަލޭމެންގެ ސަރުކާރުކުރައްވާ ވެރިޔާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ އެއީ (އެފަދަ އެހެން ސަރުކާރުކުރައްވާ ވެރިއަކު ނުވާފަދަ) ރަނގަޅު ސަރުކާރުކުރައްވާ ވެރިޔާއެވެ. އަދި (އެފަދަ އެހެން نصر ވެރިއަކު ނުވާ) ރަނގަޅު نصر ވެރިޔާއެވެ.